

liko več in boljšiga pridelka bo. Na tem je tedej zastran dobre letine veliko ležeče, de zima predolgo z répami ne víje.

6. Ozimno žito nej se nar menj 4 tedne pred začetkam zime poséje.

7. Setev nej bo raji pregosta kot prerodka, in z namakovanjem nej se nihče ne pečá. — Če pa pravimo: setev nej bo raji pregósta — nočemo pregostiga sejanja priporočevati, kér pregosto sejanje je škodljiva potrata semena, — ampak s tem hočemo le réči, de pregosto in prerodko sejanje je napéno, vender je pregosto sejanje manjši napaka kot prerodko sejanje.

8. Za jare žita (Sommersaaten) nej se njive globoko preorjejo že v jeseni, de zemlja čez zimo izrušena in zrahljana leží in se s podnebja rodovitnosti napíva.

9. Globokeji ko orješ in bolj ko zemljo zrahljaš, tolikanj rodovitniši bo tvoja njiva.

10. Gnoj vselej le plitvo podoraj.

11. Le takim sadežem, ki ne poležejo, ravno pred setvijo in debelo gnóji, postavim turšici, konoplji, repi i. t. d. Krompirju ne tekne, ga na ravno pognoje-no njivo saditi.

12. Nima vsaka zemlja enake lastnosti, tudi vsak gnoj ni enak — torej mora umni kmetovavec lastnost zemlje in gnoja prevdariti, kader gnoj na njivo vozi. Zlate bukve „kmetijska kemija“ vse to na tanjko učijo.

13. Ozimniga in jariga žita nej umen gospodár toliko seje, de skozi celo léto delo enakomerno razdeli.

14. Pravi gospodar ne pozabi nikdar živinske klaje. Živina je nar veči kmetovo bogastvo — brez živine ni gnoja, brez gnoja ni pridelka, brez pridelka pa so prazne shrambe in denarja manjka. Pravi gospodar seje deteljo in druge živinske klaje, kolikor le more, kér žito in klaja na njivah ste znamnji premožniga, umniga kmetovavca.

Pitanje ali odebelenje purmanov. *)

Purman, naj že bo on ali ona, se da v 30 dneh tako omastiti, de je kej. — Purmana pa takolé pitaj: V 24 urah mu enkrat gomžun nadevaj s svalki (facelj-ni), ktere narediš iz ajdove ali ovsene moke, ali pa tudi iz pšeničnih otrobov, in daj mu prvi dan med svalki požreti le en oreh, drugi dan dva, in tako primikaj sleherni dan po orehu do petnajstiga dneva, ob katerim naj jih petnajstero pogoltne. Šestnasti dan mu daj stirnajst orehov, in tako po orehu odmikaj, de mu na trideseti dan, kjer se ima pitanje dokončati, verh svalkov le en oreh še daš.

Za eniga purmana tako odebeliti je treba 225 orehov. Slehernimu orehu selupina dobro natolče, ki se purmanu z jedram vred v žrelo spravi.

Ako se pitavec med tem časam prosto spreha, de sam tudi še kakšin pesek pobere, in kavsne kako zeliše, bo mesó imel še boljšiga okusa.

Pitancu se med tem časam ne sme jedi kratiti, vender pa ni varno ga več, kot enkrat na dan, in sicer sleherni dan ob ravno tisti dôbi do sitiga nadevati, kér bi drugači poginiti utegnil. Podgrivarski.

Ktere iména mescov so prave?

(Dalje.)

Sploh so vsi ti gospodje v tim edine misli, de iména mescov morajo biti dôbi ali času léta primirjene, v kteriga mesec pade; in drugič, de morajo biti v narodskim jeziku izstrojene.

Létnimu času primirjene, pravijo, morajo biti;

*) Mislim, de bi nekterim, desiravno je že mnogim znano, ravno zdej o pustu vstreženo bilo, če bi se ta način pitanja razglazil. Pisatelj.

pa dalmaški Slovenec požanje vse mesca rožnika, (junija), pri nas požanjemo mesca julija (maliga serpana), in Poljak komej konec avgusta (veliciga serpana) to stori; kateri téh treh mescov bo tedaj serpan imenovan? Primorec omlati vse mesca julija (maliga serpana), Korošec pa odloží mlatvo tje v terdo zimo; kateri mesec bo tedaj mlatnik? Pa vender iz pravih slovenskih korenín, morajo te imena ukresane biti, de jih vsak Slovenec lahko umè. Pa poprašam: ali bo prost Slovenec z besedami: Luti, rujen, gruden, prosinec kaki boljši in obširniši zaumen (zapopadik) dobil, kakor z besedami: Februar, September, November, December, kakor tega, de so to iména 2., 9., 11. in 12. mesca v létu. —

To, kar mi zdaj od imén mescov tirjamo, so Nemci že zdavnej ž njimi poskusili in tudi storili, pa vender se še do zdaj tega rabiti niso naučili. Karol Velki, prvi nemški cesar, mogočen in mnogo učen mož je že pred 1000 léti létnim časam primirjene nemške imena mescov osnoval; pozneje so jih pratkarji tako pomnožili, de jih zdaj v obširniših nemških kalendrih, postavim v Jurendetovim popotniku, že po pét nad enim samim mescam beremo. Poprašaj pa kteriga Nemca kolikor hočeš, kateri mesec je Windmond, Starrmond, Brachmond, Nebelmond, Sämond, — porok sim ti, de ti med sto eden ne bo vedil kaj odgovoriti. — Tudi prebrisaní Francozje so bili o svoji prekucii pred petdesetimi léti stare latinske iména zaverгли, in nove francozke létnim časam primirjene skovali, pa tudi njim ni to služilo. Imenovali so neki mesec: ventose, to je, veterni, nekiga pluviose, to je, deževni i. t. d. pa kdo ptujih je razumel? saj ne vleče veter po celi zemlji ob enim času, — in ravno tako tudi ne dežuje povsod tisti krat, kadar na Francozkim; in torej so tudi Francozje to naredbo kmali v smeti vergli. —

Ktere iména mescov so tedej za občo rabo nar bolji in morebiti edino primerne?

Jez, in mislim de ne sam, terdim latinske, in sicer zato, kér so naj starši in po svetu naj dalje razširjene.

Sedanje vesoljno znane latinske iména mescov, ktere v vsaki pratiki vidiš, je vpeljal Romulj, začetnik mesta Rima okoli léta 754 pred Kristusovim rojstvom. Ob času Kristusa so 7. mesec začeli Juliju Cesarju k časti juli in 8. mesec Augustu prvemu Rimskimu cesarju k časti avgust imenovati, in od tistiga časa ni nobeden na njih nič več popravljal. — Z rimsko oblastjo so se tudi njih naredbe, in toraj tudi iména mescov, po celim tistikrat znanim svetu razširile. Tudi nar bolj omikano ljudstvo, Gerki, kateri so Rimce v vsih vednostih dalječ presegli, so začeli tisti čas mesce, ki so jih pred po imenih svojih malikov imenovali, po rimski šegi imenovati, in jih še dandanašnji tako imenujejo.

(Konec sledi.)

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali? *)

Ne zamerite, ljubi braveci, de napéčnost našiga pravopisa s takó terdim primkam imenujem! — Zaslúži ga po pravici. Zakaj, če je lažnivo, drugači delati in drugači govoriti, takó je tudi lažnivo, drugači pisati in drugači brati. Ali ni to lažnivo pisanje, če pišem: sim *mislil*, sim *djal*, in berem: sim *mishu*, sim *djav*? — ali, če pišem: *perjatel*, *bél*, *vesel*, *dolg*, *svoj*, *kdej*, *nekaj*, *za kaj*; in berem: *perjatu*, *bév*, *vesev*, *dovg*, *soj*, *kdej*, *nekej*, *za kej*? —

*) Visoko veljavni slovenski jezikoslovec so nam podali ta so-stavek, de naj bi ga v Novicah dali bravecam v prevdark. Novice ga tedej dajo, kakor so ga prejele. Vredništvo.

In kaj vunder s takim lažnivim in napčnim pisanjem doséžemo? — Odgovor: nič drugiga, kakor de sebi in bravcam in poslušavcam, in zlasti učencam nepotreben trud pri branji délamo. — Koliko nepotrebnih sném (Ausnahmen) je zavolj tega pravopisa pri učenji branja treba! Kolikrat je bravec primoran še le iz verstila govorjenja (context) posnémati, kakó je ta ali una beseda uméti in brati! Kolikrat so poslušavci razžaljeni, kader malo vajeniga braveca na tanjko takó brati slišijo, kakor je pisano! —

Od kod nek pride ta takó očitno napčina, in per tem že takó stara in vsoljna šega pisanja? —

Morebiti de ne bo nepotrebno, to prašanje nemalo bolj na tanjko prevdariti in morebiti se utegnemo od tod prepričati — če smem po šegi pregovora govoriti, — *de ni vse slavno, kar je od davno.*

1. Nar navadnji odgovor na poprejnje prašanje je ta: *de moramo zató tako pisati, kér so naši predniki tako pisali.* In rés je, de je več besedi, pri kterih se kak drug vzrok clo odkazati ne dá, postavim: *tvoj, svoj, ptica, dolžnost* i. t. d. Tode, če ta vzrok pri pisanji tolikno pravico ima, takó bi jo mogel tudi drugod imeti, in po tem takim bi mogli tudi še mi pri kresalu in žveplenkah ostati, zató kér našim prednikom še ni bilo v glavo prišlo, de bi se ogenj drugači, kakor iz kresavniga kamna obuditi zamogel. In ali nismo tudi starih slamnatih bajt svojih prededov zapustili in si namest njih nove in kamnite hiše zidali? — ja ali nismo clo zarašenih ozidjev krog svojih mést razdžali, po tem ko smo vidili, de nam jih nič več treba ni? —

2. Drugi mislijo, de je ta pravopis zavolj tega potreben, *de se po njem drugim slovenskim narodom bližamo.* — Pa kaj pomaga, se bližati, če se jim vunder nikoli ne približamo. Kaj pomaga, nekatere končne zlóge besedi, kateri k umevnosti našiga jezika pri drugih narodih malo ali nič ne prizadenejo, drugači pisati, če pa besede in zlog (Syntax) slovila zmirej ravno tisti ostanejo? — Če to šego pisanja stanovitno ohranimo, ne bomo čez sto lét drugim narodom nič bližej, kakor smo sedaj, ali pa, kakor so naši predniki pred sto léti bili. — Zunej tega je očitno, de nam samo bližanje v pravopisu, ko bi nas tudi še tako približalo, nič posebno velike koristi ne prinese, če izrekovanje ali slovilo zmirej pri starim ostane. Kteri pisavec pa je v stanu z vsim svojim pisanjem storiti, de bi ljudstvo drugači izrekovalo ali govorilo, kakor govori? — Zadnjič tudi ni spregledati, de, ako se s pisanjem enimu narodu bližamo, se v ravni ti méri od drugiga odmikamo. Takó, postavim, če pišemo: *sim bil*, *sim imel* se bližamo sicer horvaškemu slovlu (Dialect), pa se odmikamo od Dalmatinskiga in Slavonskiga, v kterim se piše in govori: *sim bio*, *sim imao*. Po tem takim ni po nobeni plati nič dobička s tem približanjem; ali če bi bil kateri, ima enako zgubo zraven sebe. Upanje drugiga in boljši približanja že davno pisavec tega v sebi nosi, namreč, de bo prišel čas, in de je morebiti že blizo, kjer bodo vsi slovanski naródi edini nar mogočniši pomočnik svoje omike in povzdige spoznali, in se v poprijemi eniga in ravno tistiga *pisavniga* ali *pismovinskiga jezika* (Literatur-Sprache) zedinili. Zakaj kakó se hočejo umetnije (Künste) in vednosti med njimi na vikši stopnjo povzdigniti, dokler so oni, zlasti nekteri narodi izmed njih v tako majhne ljudstva dveh, tréh ali štirih milijonov razdeljeni! — De se vednosti in umetnije le po pisavcih razširiti zamorejo, je očitno. Pa koliko bravecov zamorejo pisavci od takih majhnih narodov upati, zlasti, kader od menj navadnih umétnost in znanj pišejo, ktere le redke bravece in učence imeti zamorejo? in kakošni prid jih zamore podbudovati, se takih pisav ali naukov

podstopiti!? — Nasproti pa, če se vsi Slovani v pismovinskem jeziku zedinijo, so vse znajdbe in izdelki posameznih narodov občija dobrína (Gemeingut) blizo 80 milijonov Slovanov. In kakošno neobzirno (unübersehbar) polje dela in sadú se po tem bistrim glavam odpre! in kakošna nepreštevna truma bravecov in učencov jih k obdelovanju in razširu vsih vednost in učenost vne-ma!! — Tode prašanje je še: katero slovansko slovilo (Dialect) bo v občji pismovinski jezik izvolila? — Gotovo ne drugo, kakor katero je nar mečji, nar lepši, nar plemenitniši, in to je brez dvoma — *Serbsko*, katero je v lepoglasji Laškemu ali Talijanskemu enako. Tudi bi se tisti narodi, kateri mečji slovilo imajo, drugiga poprijeti gotovo ne hotli. In tega, mislim, bodo Slovani, kader se v ti reči zedinijo, narpred v ljudske šole vpeljali, in po tem — preden en rod (30 lét) preide, več del v omikanih družbah in zbiralih v njem govorili, in vse imenitniši nauke in izdelke v njem pisali! — *)

(Dalje sledí.)

Stare slovenske navade.

(Koledovanje v Ljubljani.) Stara navada vsih slovanskih narodov je bilo koledovanje o božicu, novim létu in sv. tréh kraljih. Zagrebški koledar 1846. léta piše veliko od te navade Slovanov. Pri nas se je po deželi ta stara navada Slovincov še ohranila — po mestih je večidel zginila. Kakor so si naši Krakovčanje v vsim čisto slovensko kri ohranili, pravi slovenski korenjaki v duhu in postavi ostali, delavni možki in ženske v vertnarstvu in ribstvu, polni lepih domačih pesem — tako tudi niso pozabili koledovanja naših starih očakov. Zvečer pred sv. tremi kralji so šli s krasno razviltjeno zvezdo po mestu, so se na več krajih vstavili in koledbo zapéli. Velika množica ljudi jih je spremljala, ki je bila vesela mili pesmi poslušati.

Ljubljanski poslanci pri Slovanski Lipi v Pragu.

Pri ti priložnosti, ko so bili Ljubljanski poslanci pri svitl. Cesarju Ferdinandu v Pragi, so pozdravili tudi Slovansko Lipo, ktera jih je tako serčno sprejela, de nam naš mestni predstojnik gosp. Guttman nemo-rejo dovelj od prijazniga sprejema povedati. Gosp. Guttman in gosp. Baumgartner, vodja Ljubljanske narodne straže, sta jo nar poprej sama obiskala in gosp. Guttman jo je pozdravil v imenu slovenskih bratov;

*) Tudi mi smo te potrebe živo prepričani, de morajo Slovani kadaj eni edini pismovinski jezik imeti, kakor ga imajo Nemci in drugi narodi. Nemci se nam sicer zdej posmehujejo, ako kaj taciga želimo, in pravijo: »Kaj boste vi Slovani, sej še eden drugiga ne razumete, kar se je lani v Pragi vidilo, ko ste se mógli v zborni nemškiga jezika poprijeti.« To je dan današnji res — ali kdo je tega kriv? Slovani ne — ampak tista moč, ki je pod iménam »Pangermanismus« Slované v sužnosti iméla toliko in toliko lét. Zató je zadnji čas, de Slovani postanemo, kar nas je Bog vstvaril — kakor so nas naše matere rodile! Smo slišali praviti, de nam je nebeški Oče tudi mervico uma in razuma dal, kakor Nemcam — in de tudi Nemci eden drugiga ne razumejo, če pridejo nemški Švajcarji, zgornji Avstrijanci, Prajsi, Parci (Schwabens), Danci, Meisnerjanci, Hanoveranci, Hesnerji i. t. d. skupej, in če vsak po svojim jeziku govori. Nemci! potegnite poprej bruno iz svojiga očesa, preden se spodtikate nad pezdijem svojiga bližnjiga! — Pismovinskiga jezika nam je Slovanam tedej takó potreba, kakor Nemcam — tode pismovinski slovanski jezik ne sme prisiljena mešanca biti, ampak mora izvirati sam iz sebe iz cvéta vsih kar koli je moč izobraženih slov ali narečij. Dajmo tedej vsi slovanski narodi nar poprej zgubljene zaklade svojiga jezika pri prostim ljudstvu iskati; po tem nej izobražuje vsak narod svoj materni jezik — in sad vsiga tega bo kmalo občji pismovinski jezik.

Vredništvo,

pravično prošnjo visoko častitljivim uradnikom Teržaške okolice, dehantii, magistratu, škofii, vojaštvu, sodništvu, oskerbništvu zapušenih otrok in erbščine, kupčijstvu, visoki deželni uladi (dem h. Gubernium) in vsim drugim častitim gospodam, kateri kmetijske zadeve oskerbljujejo, predložiti, de bomo znanprej po ustavnim ukasu, danim na Danaji 15. dan sušca tega léta, kar je poterjeno od zdajnega svetliga cesarja Franca Jožefa I. drugi dan grudna tega léta v Holomucu, de častitljivi slovenski gospodje, kateri so srečo in čast zadobili, de so uradniki, in do zdej dela v nemškem ali v laškem jeziku opravljali, de od zdaj znanprej vse reči, ktere Slovence zadevajo, kakor deželne kmetijske šole, kmetijstvo, rokodelstvo, kupčijo dačo, dacne odrajtva, sodne pisma, in vse druge ukaze, ktere se Slovincam v vas pošiljajo, v slovenskim maternim jeziku pišejo, de ne bodo Slovenci, posebno kmetje, kateri v svojim jeziku brati znajo, nemškiga pa in laškiga ne zastopijo, prisiljeni, sebi poslane pisma, drugim dostikrat tudi zapeljivim bravcam, v razlago nositi, in tako čas in denarje brez potrebe zapravljati. Drugači nam je od miliga Cesarja privoljena svoboda prazna beseda, kmetijske slovenske šole brez sadu, in Slovenec bi ostal v sužnosti kakor je bil do zdej.

V Barkoli 28. grudna 1848.

Ali je res ali ne?

Pripoveduje se, de c. k. apelacija v Celjovcu je kantonsko gosposko v Šneperku na Krajskim oestro posvarila, de komisijske oznanila samo v slovenskim jeziku oznanuje, rekoč: de oznanila v samim slovenskim jeziku niso veljavne. Mi ne moremo verjeti, de bi bila ta pripovedka resnična, kër c. k. apelacija v Celjovcu gotovo vé, de mi Krajnci smo Slovenci, de tedej slovenski jezik je naš pravi in veljavni jezik, kteriga ljudstvo govori. Če bi bila c. k. apelacija le ukazala, de nej se oznanila v obéh jezikih (slovenskim in nemškem) razglasujejo — bi za tega voljo še nič ne rekli. Če je pa rekla, kakor se pripoveduje, de oznanila v samim slovenskim jeziku nobene veljavnosti nimajo, nas žalost obide, ko vidimo, kakó zaničevan je v svoji lastni domovini še dan današnji domači jezik! Na Slovenskim nima slovenski jezik veljavnosti — ampak le nemški!! Bog pomagaj! In to še zdej, ko so ministri v svojim govoru (program) 27. listopada slovesno rekli: „de vsi narodi morajo svoje pravice zadobiti, in de nar svetejši vsih pravíc je narodovnost.“ — Šneperska kantonska gosposka je pokazala, de se hoče po ministerskim ukazom ravnati, in de je tudi v stanu, slovenski jezik v koncelii rabiti. Tako ravnanje zasluži hvalo in pohvalo, kër je lep izgled drugim, in očitno znamnje, de „slovenski jezik ni tak otrok“, kakor nekteri uradniki mislijo, ki pod tém izgovoram le svojo nevednost skrivati hočejo.

Vesela novica iz Postojne.

V Postojni (Adelsberg) se je družba prijatlov slovenšine začela, ktera se pod prijaznim vodstvom ondašnje duhovšine vadi, domači jezik popolnoma in čisto govoriti in pisati. Ta namen kmalo doseči, se snidejo verli domorodci trikrat v tednu; med temi so večidel vsi kresijski uradniki (Kreisamtsbeamte), ondašnji šolski učeni, mnogi Postojnski teržani in nekteri drugi uradniki. Za vodilo svojiga učenja so si izvolili Potočnikovo slovnico, in so v ta namen unidan 20 iztisov imenovane gramatike in pa 2 iztisa neprecenljive knjige „Blaže in Nežica“ iz Ljubljane naročili. — Slava možem, kateri jezik svoje domovine po njegovi velike vrednosti cenijo in se ga popolnoma naučiti želijo. De bi pač tak lep izgled več enacih družb izbudil! V Radoljci, če se ne motimo, je tudi enaka družbica. V Ljubljani bi bilo tudi marsikterimu silno potrebno, de

bi se začel slovenšine učiti, namest de zabavlja domorodnemu jeziku, kateri bo berž ali pozneje vladal po Krajski slovenski deželi. Posebno pa bi svetovali tistimu možiceljnu, ki iz Ljubljane v Graških Novicah v eno mero svetu oznanuje, de mu krajski kruh diši, de pa krajskiga jezika ne zna! Možicelj, možicelj! tvoje repenčenje je prazna slama — tudi brez slovenskiga društva je krajska dežela — slovenska dežela.

Nekaj iz učilnic po Celjski kresii. *)

V učiteljskih zborih so duhovni in svetovni učitelji sploh sklenili, de za to léto še obderžijo dozrajne učilniške knjige, zato kër še drugih naznanjenih ni, in de cesarsko založništvo učilniških knjig v škodo ne pride, de si pa hočejo sami za se vse to pripraviti, kar je v učilniškem obziru hasnovitiga za Slovence že na svetlo prišlo ali kar še pride, de se tako pripravijo, prihodno jensen popolnoma narodsko stezo nastopiti.

Nemšino mislijo še zmirej učiti, tode po slovénskih ravnilih in le ko posamezno réč, celi podúk pa ima iméti popolno slovensko podlogo. S.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

3. Drugi vzrok ali razum (Grund, ratio), kteriga sim v predgovoru nekih starih slovenskih bukev bral, je ta, de to ne pripomore malo k *imenitnosti jezika*, če se drugači piše, kakor se bere, in v izgled postavi pisavice nar imenitniši francoski jezik, v kterim je pisanje vse drugači, kakor izgovarjanje. — Ne čutim poklica v sebi, de bi resnico tega razuma na sodnim stolu preiskoval; pa, če bi to rés bilo, de bi se dal po ti poti naš jezik k imenitnosti povzdigniti, bi mogli še vse drugači pisati, kakor smo do sedaj pisali, in sicer po šegi Francozov in Angležov — navadno po dve, tri, ali clo štiri čerke namest ene delati, de bi ga na veči stopno imenitnosti pripravili. Tode kaj bodo k taki imenitnosti naši bravci rekli, ktere že težko stane, če se jim v celim slovopisu ali čerkopisu (Alphabet **) le tri ali štiri čerke enmalo drugači zapišejo, kakor so jih pa dozdej navajeni bili! — Ne mislim, de bi mi bilo treba na odgovor čakati — zatorej brez daljniga sodbo sklenem, de tudi temu vzroku kakor na eni plati resnice tako tudi na drugi poljubnosti (Popularität) manjka. —

4. Dalje se najdejo tudi, kterim ta pravopis zavolj tega posebno dopade, kër se po njem vsi skloni (Endungen) in spôli po enakim pišejo, in takó v pisanji *nar lepši edinost* ali *soglasje* zadobi. Po njih misli je tedej, postavim, beseda *prijatu* tudi v pravim sklonu z **l** namreč: *prijatelj* pisati zato, kër vsi drugi skloni, postavim, *prijatla prijatlu, prijatli* i. t. d. **l** imajo; ravno takó tudi možki spol pri glagolih, postavim, sim *hotel*, sim *hodil*; zato, kër ženski in tretji spol v končnih zlogih **l** zahtevata: sim *hotla, hotlo*; sim *hodila, hodilo* i. t. d. Taka enakost in soglasje v pisanji, mislijo, našimu pravopisu posebno slavo pridobi. — Res je sicer, de je soglasje lepa reč; tode, ko bi ti možjé le eno stopinico dalje mislili, bi vidili, de

*) V pokus, kako učenci v djanskim (praktičkim) poduku napredujejo, so poslali gosp. iz šole sv. Jurja pod Tabram 3 dopise (pisma) otrok od 10. do 12. léta v slovenskim jeziku čisto po svojim zložene na predlog gosp. učitelja — ktere po pravici veliko hvalo zaslužijo. Učenik iz proste dobre volje so gosp. kaplan Hašnik, goreči rodoljub, ki so pred 3. léti na svojo roko šolo osnovali. Slava jim!

Vredništvo.

**) Beseda slovopis ali čerkopis se nam v tem pomenu (Alphabet) veliko boljši zdí od navadne besede pravopis (Rechtschreibung). Vredništvo.

je njih slava nečimerna, skorej ne veliko drugači, kakor nekdanjih greških bogov, ki so sile nerodovitne drevéa v svoje posvečenje volili. Kaj nam pomaga soglasje v samim pisanji, če se tudi v izreko ali branje in govorjenje ne preseli? *)

(Dalje sledi.)

Iz deržavniga zbora.

Deržavni zbor je pretečeni teden téle ustavne postáve sklenil.

§. 1. Pred postávo so si vsi deržavljaní (to je, vsi prebivavci estrajske deržave ali cesarstva) enaki. Ustava in postáva boste odločile, po katerih pogodbah se zamore avstrijansko deržavljanstvo zadobiti, vživati in zgubiti. Skupšina deržavljanov je ljudstvo.

Vse predpravice stanov so overžene; deržava ne delí in ne spozná zaznamovánj žlahtniga stanúnobene sorte.

Vsi zató pripravní deržavljaní imajo enake pravice, občinske urade in deržavne službe zadobiti. Ptujci ne morejo stopiti ne v deželske službe, ne v ljudsko brambo. Snéme od te postáve so določene po posebnih postávah.

Le lastna zasluga da pravico za očitno počastenje ali očitno obdarovanje; nobena čast se ne more naslednikom zapustiti.

Uradni perimki se ne smejo le kot častni perimki nobenimu podeliti. —

§. 2. ki je že tudi sklenjen, bomo prihodnjič na znanje dali. — V 18. séji je gosp. Ambrož v zboru prašal ministre: „ali se ne bo tistim kmetam, kateri imajo sužne pravice, v nekterih gojzdih les sékati, za kurjavo potrebni les odločil, dokler ne pridejo postave v téh rečéh?“ Kér ministri na vsako vprašanje še le potem odgovorijo, ko se poprej v ministerskim zboru posvetjejo, še tudi odgovor na to vprašanje ni bil na znanje dan.

Pri ti priliki opomnimo gosp. poslance, de naj si na vso moč prizadevajo, de se odškodovanje za sužne gojzdne pravice kmetam ne bo v denarjih izverglo, ampak de bojo primerno odločene gojzdne dele v svojo last dobili, sicer bojo silne težave za les v nekterih letih nasledovale. Gosp. poslanci dobro prevdarite to imenitno reč!

Novičar.

Na Ogerskim vojska še ni dokončana, kér nar večiga puntarja Košuta še niso v pest dobili. V Dabrečinu, kamor se je podal in iz Pešta kraljeve dragotíne seboj vzel, je v katoljški cerkvi krono sv. Štefana kot sv. rešnjé teló vùn postavil, de kmetje pri nji prisegajo, (de hočejo brambi domovíne zoper avstrijansko armado do smerti zvesti biti. Tako ta nesrečni človek, ki je luterske vére, po vsih pomočkih séga, ljudstvo podpihovati, de bi pomagalo puntu, ki že umíra. Njegov pomagač, brezvestni nekdanji avstrijanski general Bem, se je s svojo trumo na bližno Poljsko deželo vergel, kjer misli nov punt vžgati. Ta namen v začetku zadušiti, kér se vé, de posebno Poljski žlahtniki se radi puntajo, je bila 10. dan tega mesca cela Poljska dežela, ki je pod našim cesarstvom, pod vojaško oblast djana, in zapovedano, de bo vsak po nagli sodbi (Standrecht) obsojen, ki se pregreší zoper oklicane postáve. Tako pada naše cesarstvo iz ene zadrége v drugo. Bog daj! de bi se ljudstva vender enkrat vpokojile, kér punt vsaki deželi take rane bíje, de se veliko lét ne bojo dale zaceliti. — Na Erdeljskim (Siebenbürgen) dopernašajo

Ogri neizrečene grozovitnosti. Ko so unidan poleg mesta Deés nekaj Hrovatov vjeli, so jih poredama v široke strelske možnarje nabasovali in jih vùn strelali. — Sliši se, de imajo na Dunaji že tistiga človeka v pestéh, ki je ministra Latura umoril; 30 jih imajo zapertih, ki so te moritve menj ali bolj krivi in deležni. — Ubogi Dunaj! nova nesreča ga je zadéla 16. dan tega mesca. 5 predmestij stoji že 5 dni v vodi od silne povodnje, ki jo je led na Donavi napravil. Nekatere hiše stojé do perviga nadstropja (štuka) v vodi. Nevarnost in škoda je neizrečeno velika. — V Frankobrodu se silno mešajo v volitvi nemškiga cesarja; ne véjo: ali bi našimu Cesarju ali pa Prajsovskimu kralju krono podali. — Iz Laškiga se sliši, de hoče Radecki s svojo armado čez nepokojniga Sardinskiga kralja Alberta planiti. — Papež je sklenil, še enkrat v svoje kraljestvo — namreč v Civitavechio — iti in s svojo pričijočnostjo puntarske Rimljane umiriti, predin bo treba ptujih armad na pomoč poklicati. Kakor se je pa včerej govorilo, je že 10000 Francozov v Rimsko deželo marširalo.

Pogovori vredništva

s častitimi možmi, ki za Novíce pišejo.

Nar poprej se vredništvo lepo zahvali za veliko prijaznost, s katero gosp. dopisniki iz vsih slovenskih krajev Novíce z mnogimi sostavki podpirajo, in prosi, de bi tudi prihodnjič tako ravnali. S to prošnjo pa sklene vredništvo še eno drugo, namreč: de bi vse sostavke, ki niso kmetijskiga ali rokodelniga podučivniga zapopadka, kolikor je moč, le **prav kratko** pisali. Kmetijski in rokodelni poduki znajo dolgi biti — vsi drugi spisi pa nej bojo le kratki. Dolzih sostavkov ne moremo v Novíce jemati, ktere imajo od sto in sto reči k različnim bravam govoriti. Če — postavimo — kdo oznaní kako nesrečo ognja, nej nam jo popíše v kacih 5 ali 6 versticah; kolikor manjši je spis, tolikor krepkejši nej pa bo beseda. In to nej veljá tudi od družih prigodeb. Kratko pa dobro! to nej bo ravnilo častitim dopisnikom. In tako bomo v stanu, več dopisov v Novíce vzeti, ktere moramo zde zavoljo prevelike obširnosti na stran položiti. Marsiktera reč je le za tisti kraj, od kodar se piše, imenitna — drugim pa ne; torej si moramo prizadevati, de s kratkostjo vsim vstrežemo.

Kar pa le osébné zadéve (persönliche Angelegenheiten) vtiče, jih ne moremo v Novíce jemati, če nimajo tudi imenitosti za občinstvo (für das Allgemeine). Če kdo ktero reč v občinskem obziru v spodobni besedi graja, vzamemo tak sostavek v Novíce, in po tiskarnih postávah smo dolžni, tudi odgovor grajaniga v Novíce djati. Če se paiz tega daljni prepír vžgè, ne moremo več v Novícah prostora dovoliti, kér bi taka vojska utegníla brez konca in kraja biti. Za take reči — se vé de spodobno pisane — služi doklada Novíc, v kateri se pa mora natis vsake verstice gosp. Blazniku po tisti ceni plačati, ktera je v dokladi oznanjena. Vredništvo Novíc pa ni odgovorljivo (unverantwortlich) za te sostavke. Vsak pisavec se mora tedej očitno podpisati, ali pa gosp. Blazniku svoje imé in stanovanje na znanje dati, kader mu sostavek z natisnino (Druckgebühr) pošlje. Odperli bomo tedej prihodnjič posebno stran za take reči v dokladi pod nadpisam »Govoriše« (Sprachhalle), kakor ga imajo tudi drugi časopisi. Pri ti priliki tedej prosimo gosp. Rotarja iz Breše in pa gosp. Tojnka nam na znanje dati: ali sta zadovoljna s tem, de nju spiska prideta pod zgorejnapovedanimi pogodbami v »govoriše«, ali ne? Vredništvo visoko spoštuje obá gospoda, in posebno gosp. Rotar nam je dobro znan rodoljub, tedej bi nju želje radi spolnili, ko bi Novíce več prostora imele in bi ne čakalo toliko sostavkov, kterim smo že davnej natis v Novícah obljubili. V »govorišu« se da ravno takó vsaka reč pogovoriti. Vredništvo.

Veseli dan ali Matiček se ženi,

vesela izgra s petjem, bo danes zvečer v Ljubljanskim igrališu igrana. Slovensko družtvo je napravilo in popravilo to igro, ktera je bila v letu 1790 pervikrat v Ljubljani igrana, in je neizrečeno dopadla. Nej je nihče ne zamudí danes.

Današnjimu listu je pridjan 3. dokladni list.

*) Ta svet: besedetako izrekovati, kakor jih pišemo, je bil v poslednjim zboru slovenskiga družtva od več strani podpiran, in ima že to za-se, kér so na Krajskim nekteri kraji, kjer se tako govori, kakor se piše. Vredništvo.

nila, kmetijsko šolo v slovenskim jeziku v Ljubljani brez plačila začeti, in je nju ponudno pismo deželniemu poglavarstvu izročila, katero je 20. dan p. m. oznanilo, de je minister uka to ponudbo z velikim veseljem sprejel; 6) natís družtiniga létopisa (Annalen) od več lét skupej je večidel dokončan in bo udam kmalo razdeljen; 7) od Novíc je bilo povedano, de se njih prejemniki od léta do léta množijo, in de je rajtinga vsih tečajev skupej skazala, de Novíce od svojiga začetka noter dozdej družbi niso ne eniga vinarja stroškov prizadjale; 8) dopís gosp. viteza Golda, ko je bil še poslanec v Frankobrodu in v nemškém kmetijskim zboru po očitni volji nadvojvoda Joana pričijoč, je bil današnjemu zboru oznanjen; zraven tega pa je bilo tudi povedano, de krajnska kmetijska družba ne misli v nobeno politiško zavezo z Frankobrodskim kmetijskim družtvam stopiti; dobrih kmetijskih skušinj in občnkoristnih svetov pa ne bo nikdar zaničevala, ampak jih bo s hvaležnostjo sprejemala, nej pridejo od kodar koli hočejo; 10) oznanilo deželniiga poglavarstva od 15. grudna je bilo zboru na znanje dano, v katerim se bere, de je pripravljeno, kmetijsko družbo na vso moč podpirati, in če kmetijska družba eno ali drugo reč od c. k. kantonskih gospok ali od kresij želí, nej se družba, brez de bi zato deželno poglavarstvo vsakikrat prašala, na ravnost na kresije in gosposke verne, katerim je ukazano, družbi postreči, kjer koli zamorejo.

(Dalje sledí.)

Nova ministerska ukaza.

Gojzdné pravíce posestnikom varovati, je ukazalo ministerstvo, de v varstvo gojzdov postavljeni gojzdniki (gorniki ali borštarnji) in čuvaji gojzdov, nej so v cesarski ali necesarski službi, morajo priseči. Takim v prisego vzetim varham se ima potem vse verjeti tudi brez družih prič, kar bojo v svoji službi govorili in povedali — ako se skaže, de od svoje zatožbe nobeniga lastniga dobička nimajo pričakovati. Zavoljo svoje lastne varnosti znajo v službi pušo in meč imeti, kteriga orožja se pa smejo samó v pravični sili poslužiti.

Za tó, kar srenje ali soseske iz svojiga lastniga premoženja zidajo ali delajo, jim ni treba prihodnjíc več vikšiga dovoljenja iskati.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Kaj nam pomaga soglasje — vprašam — v samim pisanji, če se tudi v izréko ali branje in govorjenje ne preséli? Nič družiga, kakor de nam na drugi strani novo in veliko nasprotniši nesoglasje med pisanjem in izréko napravi, in bravcam in pisavcam nepotrebno motenje dela. Kaj nam pomaga, postavim, de pri prédnih izgledih ostanem: prijatel, sim hotel, sim hodil pisati, če vender vsi temu pisanju nasprot: prijatu, sim hotu, sim hodu izrečemo in beremo! — Zraven tega ni pozabiti, de je tudi še to soglasje, ki v samim pisanji obstoji, le polovito, kér se po njem le soglasniki stanovitno ohranijo, glasniki pa dostikrat izpahnejo, ali pa spremené. Tako se v predej vpeljanih izgledih glasnik v pervim in drugim izpahne, in le v tretjim obderží. Ali je tedej vredno, za tako polovito in lažnivo soglasje v pisanji, veliko imenitniši in resnično soglasje med pisanjem in izréko zameniti? —

5. Še en drug in sicer edin vzrok, kteri sam nekaj pametniga v podlogo ima, je ta, de se s takošnim pravopisam izvod ali ishaja kake besede, ali pa nje sklanjanje v mnogih sklonih, štililu in polu na znanje da. Tako postavim, pišemo: ljudstvo, lepši, nekaj, vse, téškó, de očitno storimo, de se prva beseda od ljud, druga od lep, tretja od nek in kaj, četerta in peta od

ves in težak ishaja, desiravno pri navadnim in lepo-glasnim govorjenji v prvi besedi **d** izpahnemo, v drugi **p** v **v**, v tretji **a** v **e**, v četerti **v** v **u** in peti **ž** v **š** spremenimo, in *ludstvo*, *lepši*, *nekaj*, *vse*, *teško* izrečemo. Po enakim namesti *krèh*, *tópu*, *brav* pišemo: *kruh*, *tópel*, *bral*, de pokažemo, de besede *krèh* v drugih sklonih náмести è: **u** ima; namreč: *kruha*, *kruhi*, i. t. d.; besede: *tópu*, *brav* pa v daljnim sklanjanji **i** namest **u** ali **v** dobé, namreč: *toplíga*, *toplímu*, *topla toplí*, i. t. d. *brala*, *bralo*, *brali*, i. t. d. Je vprašanje, ali je ta vzrok našiga pravopisa takó imeniten, de tako motljivo in narobe pisanje zasluži? —

Jez mislim, de tudi ta ne, in kolikanj jez previditi zamorem, sta oba namena, ki jih ta vzrok v sebi ima, namreč: ishajanje in sklanjanje besedí naznanovati, ne le sploh *nepotrebna*, ampak tudi *šeljem* bravcov in poslušavcov, in *skladnosti pisanja*, in vsim *pametnim pravopisam* drugih narodov nasproti. To želim svojim poštovanim bravcam skazati, in ni sim v tesnóbi zavolj razumov; le tega nevém, če jih bom z dosti umevno besedo razlagati zamogel.

(Dalje sledí.)

Dopis slovenskiga vojaka iz Laškiga. *)

Vareze 19. prosenca 1849.

Predragi moj Tonče! „Ne vzémi mi za hudo, de Ti do tega časa nisim nobene čerke na znanje dal, kér ne-kerikrat nisim imel časa, drugikrat sim bil bolan, in tako do današnjiga dné nisim mogel Tvojih želj spolniti. Preden Ti dam vediti, kaj je noviga in kako se mi zde kaj godí, Ti hočem poprej enmalo svoje včasi veselo, včasi bitko življeaje razodeti. — Kdaj de smo iz Ljubljane šli, Ti bo morde še znano. Iz Ljubljane smo na ravnost v Treviso šli, kjer smo en čas bili; od tod smo šli v Mestre pri Benedkah, kjer sim pervikrat sovražnika pred obličje dobil, in pervikrat kugle žvižgati slišal. Kako veselo življenje sim tukej imel, Ti nisim v stanu povedati, zakaj tukej sim pervikrat življenje slovanskiga vojaka vživati začel; sami Slovani smo skorej na Laškim v bran proti sovražniku. Pa kmalo bi bilo šlo moje življenje rakam žvižgat, enkrat po eni granati, ki se je komej štiri čevlje od mene razletela, drugikrat je pa kugla, 36 funtarca, lih zraven mene na tla padla. Pa dolgo nam ni bilo dano tukej biti, zakaj naš hrabri oče Radetzky nas je hotel vse Krajnce pri sebi imeti in tako smo mogli iz Mestre se na pot proti Milani podati.“

Ko smo iz Mestre v Treviso prišli, me je huda merzlíca popadla, in tako sim mogel svoje tovarše zapustiti in v špital iti; tretji dan me je v špitalu še zlatenca poprijela, in že sim mislil, de nikoli več ne bom zemlje tlačil; pa Bog mi je kmalo zdravje dal, in nisim bil dalje kakor poldrugi mesec v špitalu. Ko sim se ozdravil, sim šel v Milano. Kako lahko sim hodil, boš lahko prepričan, če pomisliš, de sim od Verone do Milane spet merzlíco imel; vender sim radovoljno puško nosil. Ko sim v Milano prišel, me je spet merzlíca popustila, in od tega časa do današnjiga dneva nisim nobene bolezni več imel, in sim takó zdrav, de še nikoli tako. — Kaj bi Ti od Milane pisaril? de je lepo mesto, že tako veš. V Milani smo bili poldrugi uesec. Iz Milana smo šli v Sesto Calendo práv na Piemontezko meje, kjer le voda Tičino, ki lih tukej iz jezera (Lago Maggiore) izvira, obe deželi delí. Tukej smo šli jez in še dva druga korprola (desetnika) na Piemont

*) Pričijoči dopis, kteriga je vérli korporal Pirnat svojimu prijatlu gosp. T. P. v Ljubljani pisal, bo bravcam Novíc zavoljo več reči gotovo práv všeč. Mi nismo v njem clo nič premenili, razun tega de smo sémtertjé kak slovniški popravek popravili. Vredništvo.

Velki zbor

krajnske kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Kmetijske podružnice.

Ljubi prijatli kmečkiga stanú! danes Vam imamo imenitno reč povedati, ki jo je velki kmetijski zbor sklenil — de bo kmetijska družba po deželi podružnice (Filialen) napravila.

Dvajset lét je skorej minulo, kar je krajnska kmetijska družba pervikrat prosila, de naj bi Cesar dovolili, podružnice napraviti, kér je že takrat spoznala, de podružnice po deželi so perva potreba, de kmetijska družba deželi koristna (nucna) postane — pa lastni sinovi naše domovine, rojeni Krajnci, so rajncimu Cesarju Francu na uho šepetali, de bi na Krajskim ne bilo varno (!!!), podružnic dovoliti — in odbili so nam to koristno napravo, ktera je na Štajarskim veliko pripomógla k povzdigi kmetijstva. V létu 1843 so svitli nadvojvoda Janez samí sprožili, de naj se kmetijska družba še enkrat požéne za podružnice, — družba se ni dala dvakrat veléti; berž je prosila za dovoljenje podružnic — in lejte! nismo ga dobili poprej, kakor v létu 1848, ko so nam Cesar Ferdinand ustavo dali, ktero so v vsim naš sedanji Cesar Franc Jožef poterdili.

Kaj pa so podružnice tako posebniga, de se je kmetijska družba tako silno za-nje poganjala? bojo nekteri vprašali, kteri práviga zapopadka od te reči nimajo.

To reč Vam hočemo ob kratkim razjasniti.

Kmetijska družba je zató v deželi, de

1) dobre poduke in nove koristne znajdbe v kmetijskih rečéh po deželi razširja; če kmetijska družba tega ne storí, je jalova stvar brez vse koristi;

2) je kmetijska družba zató, de natanjko zvé vse zaderžke, kteri so po deželi povzdigi kmetijstva nasproti;

3) de skusi pomočke zvediti, kako bi se ti zaderžki odpravili in kmetijstvo od dné do dné na vikši stopnjo povzdignilo.

Vsi ti trojni imenitni nameni pa se ne dajo na nobeno vižo doseči, če je samo v Ljubljani ena pisarnica za kmetijske zadéve, če je vsako léto le en velki zbor v nemškim jeziku, kteriga vsi naši kmetje ne razumejo — torej se ne morejo združiti v prijateljsko pomenjkanje čez eno in drugo reč, ktera jim na sercu leží, za ktero bi radi poprašali, za ktero bi radi prosili, de bi se drugači naredila i. t. d.

Takó so kmetje kmetijsko družbo dozdej le od de-lječ gledali — in ko bi Novíc ne bilo, bi ne bili skorej nič od nje vedili. Imela je sicer družba po deželi dopisnike in namestnike — pridne možé — pa kaj so zamogli ti storiti, kér nismo smeli, kmete v zbor vkup-poklicati, de bi se bili odkritoserčno pomenili čez eno in drugo reč!

To bo zdej vse drugači v podružnicah.

Pristavek. Kér zavoljo obširnišiga popisa poslednjiga velkiga zbora kmetijske družbe še ne bomo kmalo na predloge prišli, ktere je zbor namenil c. k. ministerstvu predpoložiti, že danes oznanimo, de so deželni poglavar kmetijski družbi za tačas dovolili, brez de bi ta reč na Dunaj šla, *de vse oznanila deželniga poglavarstva, ktere kmetijstvo ali obertništvo v eni ali drugi reči zadevajo, bojo v Novičnih dokladah natisnjene* in de bo tiskarnica za te natise plačilo prejemala.

To damo bravam Novíc na znanje, de bojo vedili, zakaj de se ti razglasi po trikrat oznanijo, kér je takó pri vsih cesarskih oznanilih navadno, in de vse ozna-

nila pod nadpisam „Oznanila c. k. deželniga poglavarstva“ pridejo po ukazu vladarstva v natís.

(Dalje sledí.)

Iz deržavniga zbora.

Deržavni zbor, kteri zdej od dné večí zaúpanje med ljudstvam dobíva, je v §. 5. razdelku ustavnih práv (kteriga smo v poslednjim listu Novíc oznanili) práv moder pristavek v tem naredil, de je sklenil, de hišno preiskanje se ne more samo po sodniškim ukazu, temuč tudi po ukazu soseskinih starašin zgoditi, zakaj če je sodniška gospóska predelječ, bi zatoženi človek svojo tatvino ali kako drugo reč, ktero je treba na dan spraviti, že dolgo lahko odnêsel ali skril, predén bi od sodníka povelje prišlo, de se ima njegova hiša preiskati. Če imajo pa tudi soseskine starašini oblast ukazati, de se hiša neutegama preíše, se skrivačem lahko v okom pride.

Na dalje je deržavni zbor sklenil

§. 8. ki se takó le glasi: „Preselitev osébe (persone) in premoženja med mejami deržave je le tistim zavezam podveržana, ktere soseskine ali srenjski redi (Gemeindeordnungen) odločijo. Deržavna oblast ne krajša svobodniga pretegovanja v ptuje dežele. Odhodnina (odhodno plačilo) se ne sme terjati, razuntakrat, kader je potrebnost tega plačila med deržavami nasprotno spoznana.“

§. 9. „Avstrijanski deržavljaní imajo pravíco, pokojno in brez orožja se vkup zbirati; venderse morajo zbirališa ljudstva pod milim nébam poprej varstviní gospóski na znanje dati, ktera jih sme le takrat prepovedati, kadar se je silne nevarnosti za občinski red in varnost bati.“

„Nobeni razdelk ljudske brambe se ne sme v ti lastnosti čez deržavne (politiške) reči posvetovati ali kaj skleniti.“

§. 10. Avstrijanski deržavljaní imajo pravíco, brez uradniga (gosposkiniga) dovoljenja društva vstanoviti, ako namén in pripomoge društva niso zoper pravíco in deržavi nevarne.“

„Vravnaje (Regelung) te pravíce se sme le po postavi zgoditi.“

Drugo pot pridejo imenitne, cerkev zadevajoče postave na versto: namreč svobodnost vére, ali ima ktera véra za deržavno véro veljati in kakošna razméra ima med cerkvijo in deržavo biti. Dolgo so se poslanci menili: ali se imajo ti trije razdelki posamesno ali skupno presoditi; na zadnje je Kautschitschov naklep obveljal, namreč: de bojo te tri razdelke narpoprej vesolno, potem pa posamesno v pomenik vzeli. Potem imajo še le Judje na versto priti, namreč: ali se jim imajo dovoliti v vsim enake pravíce kakor kristijanam ali ne?

Ta teden ima tedej zbor spet imenitne reči skleniti. Ti sklepi bojo toliko težavniši, kér je deržavni zbor od mnogih škofov pisma dobil, de nej dobro prevdari razméro med cerkvijo in deržavo.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravópisa slovó dali?

(Dalje.)

a) Pervič tedej sta oba ta namena v pisanju *ne-potrebna*. Zakaj komu izmed bravcov, kteri jezik umé, je ležeče, ali komu je zavolj umevnosti potrebno, de bi mogel pri branju zvediti, od kod ta ali una beseda, ki jo bere, pride; postavim: de *nekej* pride od *nek* in *kaj*, usé od *rês*, levši od *lep*, i. t. d. Ali de še nektère

druge izgléde donesem: komú je k umevnosti branja potrebno vediti, de, postavim, beseda dvanajst pride od *dvanadst* (dva na deset), oséba od *ob sebi* (to je, kar je ob sebi ali prosto), špogati od *so in póginiti*, *pógati*; merkati, pomarik, od *marati*, *pomarati*, *markati*, *pomarkovati*; špot od *šepit*, *šeptati*; nôre od *nerodic*; plug (Pflug), plaža (kuha ali presnina) od *pulug*, *pulaža* in to od *puliti*, ali ponemčena beseda švager od *svak* (svojak), kterimu so nemci še končni er pridjali; ali de besede: živ, žito (po greško σίτος) žlica, žúpa, žaga, žakelj, žep, žépán pridejo od *žeriv* ali *žriv*, *žrito*, *žrupa*, *žerlica*, *žeraga* (po latinsko *serra*), *žrakelj* *) *žrep*, *žrepán*. **) in vse te od *žreti* in pri kterih je *z* zavolj lepoglasja izpahnjen. — Vsak, ki slovensko zna, že pomén teh besedi takó vé, brez de bi se mu njih izvir ali izvod s pisanjem kazal. Če se pa kteri najde, komur je na izvirku ležeče, nej ga sam ziskuje, ali nej ga v slovno (vednost, gramatiko) iskat gre. Nespametno bi bilo, zavolj njega vse druge brave motiti, in zavolj izvirka drugači pisati, kakor pa se bere.

(Dalje sledi.)

*) Ko bi utegnil kdo misliti, de slovenska beseda *žakelj* izvira od latinskiga *saccus* ali pa od greškiga σακκος, temu sim v stanu skazati, de se slavjanski jezik ne izhaja pervenje od latinskiga ali greškiga jezika, ampak greški in latinski od slavjanskiga; ja de je slavjanski eden izmed pervovirnih jezikov (Ursprache), od kteriga se vsi evropejski jeziki (zunej samiga *Ogerskiga*) pervenje izhajajo. — Zatorej ne storimo práv, de se nekterih besedi sramujemo, ki jih po napčnim za greške, latinske, nemške, ali laške imamo, postavim, *rajtati*, *kardelo*, *krona*, *lilja*, *vaga barva* (Farbe), *malati*, *badati* (badare) in več drugih. Besedo *rajtati* — de sede le pri enim izgledu ostanem — so Slavjani gotovo že pred imeli, preden Greki svoj *αριθμω* in *ρῆμιζω*, ali pa Latinci svoj *ratiocinari*. Verljivo (wahrscheinlich) se beseda *rajtati* od *red*, *rid*, *rjad* izhaja. Zakaj verljivo je, de so od konca pri več rajtingah s kamenci, bobam, ali drugimi takimi rečmi rajtali, ktere so v versto ali red, rjad devali, in to delo v *rjad djati*, ali pa tudi od same besede: *rjad*: *rjadati*, *rjadjati-rajtati* imenovali. Tudi slovenski govor: *koga obrajtati*, to je, *ob redu*, ali *v redu* imeti, *vredniga* imeti, in po enakim tudi latinski rekočini (Phrasen) *rationes conficere*, *rationem concinnare*, *ratiocinari* to izvodbo od *red* poterdijo. Ime *rajtenga* je, se vé de, poznejši izvira, kér so od konca večidel le glagoljske iména (verbalia), postavim *rajtanje*, imeli, kakor še dan današnji pri veliko zauménih (Begriffen) zavoljo premajhne zurbe jezika le take imamo, postavim: *videnje*, *skazanje*, *povedanje* i. t. d. Izhod *enga* (rajtenga) je sicer na videz ponemčen; vender sim tudi od takih ljudi, ki niso nič nemško znali, slišal: *preteženga*, *skazenga*, (Beweisführung), *pritoženga*, *poboljšenga* (Zubesserung) *lecinga* (Empfehlung — po polsko: *zaleciti*, *poleciti* se, sich empfehlen.) Zraven tega imajo tudi mnogi prilogi v drugim sklonu možkiga spóla enak izhod postavim: *vredniga*, *previdniga* i. t. d.

**) Beseda *žépán* pomeni v svojim pervim pomenu možá *z velikimi šepi* ali aržati. Morebiti de je bil slovenski *žépán* zato takó imenovan, kér je davke pobiral. Enako opravilo ima še dan današnji v nekterih krajih, postavim: v Šlezii nemški *žépan*, kjer ga ravno zavolj tega: *Schuldheiss*, *Schulths*, *Schulze*, *Scholz* imenujejo. Pisavec.

Zalostno oznanilo — in prijazno povabilo.

Slavni slovenski pésnik Dr. France Prešerin, je 8. dan tega mesca ob osmih dopoldne v Krajnji po 13 tednov dolgi bolezni na vodenici umerl v 49. létu svoje starosti. Gosp. tehant Dagarin, ki so ga vsak dan obiskovali, ne morejo dosti dopovedati, kako potepeljiv je bil rajnki celi čas svoje bolezni, in kako lepo z Bogam spravljen de je umerl. Noter do zadnjiga zdihljeja se je dobro zavedel: „vzdignite me, zadušiti me hoče“ so bile njegove poslednje besede, in komej jih je izrekel — je pa vgasnil. Zjutrej malo pred smertjo je še svoji sestri rekel: „Kmalo bo treba pred sodbo iti“ — in zares se je zgodilo!

Oznanilo smerti slavniga možá je poslal vodja krajnske narodne straže gosp. Konrad Loker po posebnim poslancu slovenski družbi v Ljubljano, ki je berž smertni list napravila v slovenskim jeziku, in ga je po Ljubljani razposlala. Spomína vredno je, de ta smertni list je bil drugi v slovenskim jeziku; perviga je pred 8. léti gosp. And. Smoletu rajnki Prešerin sam napravil.

V saboto 10. dan tega mesca je bil pogreb, kakoršniga v Krajnji že dolgo ni bilo. Krajnski narodski straži, ki je že pri več priložnostih pokazala, de je prava narodska (National) straža, gré čast in hvala, de je rajnciga z veliko slavo pokopala. Stražniki so ga nésli; gosp. tehant z 7 duhovni so ga pokopali; žlahta, sila veliko Krajncov in Krajnjíc, in veliko prijatlov iz Ljubljane, Radoljce, Teržiča i. t. d. ga je spremilo na pokopališe, kjer zdej počiva, ki nam je tako sladke pesmi pél, in kteriga življenje je vender tako grenjko bilo! Kdor vé vse prigodke, ki so rajnciga zadéli od začetka, ko je v kancelijo komorne prokuracije v Ljubljani stopil, noter do tega časa, ko je v Krajnji c. k. pravdosrednik postal, si bo lahko razložil globoko pomembo njegove pesmi, ko je pél:

Kdo zná
Noč tamno razjasnit', ki tare duhá?
Kdo vé
Kregulja odgnati, ki kljuje sercé
Od zora do mraka, od mraka do dné!

Ali pa nadpis svojih poezij:

Sim dolgo upal in se bal,
Slovó sim upu, strahú dal;
Serce je prazno, srečno ni,
Nazaj si up in strah želí.

Prihodnjo saboto 17. dan tega mesca ob 10. dopoldne bojo po rajncim bilje v Krajnji, h kterim práv lepo povabimo vse njegove prijatle in spoštovavce. Pridite obilno!

Po biljah se bo posvetovalo: Kako šin spominek naj bi se rajncimu naredil in kam nej bi se postavil?

Slavni mož zasluži svoje slave vredin spominek: torej je treba, de se ta reč dobro prevdari, in de se več prijatlov snide, ki se bojo posvetovali: kako bi se dalo to nar boljši storiti.

Dr. B.

Novičar iz Ljubljane.

Gosp. Dr. Orel je začél pretečeni teden kmetijstvo v slovenskim jeziku učiti. Čez 80 učencov ima. Gosp. Dr. Orel se bo z gosp. Dežmanam v kmetijskim uku tako verstil, de bo gosp. Dežman vsako saboto vertnarstvo razlagal.

Z nevoljo smo brali unidan v nemškem časopisu „Presse“ zabavljivi popis čez slovensine na Krajnskem, kteriga je nek neznan človek spisal, ki v vsaki verstici kaže, de je — veliko lét spal! Sicer pa je ta popis tudi tako poln laží, de nas je sram, taciga človeka svojiga rojaka imenovati.

Kaj imajo naši kmetje noviga začeti, in kaj stariga obdržati?

(Dalje.)

Priporočevali smo vam, ljubi prijatli! de vam je potreba časopise (cajtinge) in pa bukve brati, sicer ne boste mogli naprej. Kakor riba na suhim se boste sami sebi zdéli, če ne boste znali brati in pisati. Okoli vas bo šumelo in vse se bo gibalo, vi pa boste prašali: kaj je neki to? če ne boste znali brati in pisati in s časom naprej iti.

Novi časi pa so rodili veliko veliko novih beséd, od katerih vam vaša babica, pa tudi vaš dešček nič povedati ne moreta. Za nove reči se morete tedej novih beséd naučiti, in nikar ne zabavljajte, če kakošne besede ne razumete, ko pervikrat v kak časopis pogledate. Stari pregovor ne velja tukaj, kateri pravi: „Kar se Anžek ne nauči, Anže ne zna.“ Tudi Anže se zna še kaj naučiti, če ni len, — in verjemite mi, de se mu bo trud tudi poplačal, če se bo še kaj naučil. Z učenjem in omikanjem samí sebe boste pokazali, de ste svobode (frajosti) vredni, ktero boste dobili, in kmečki stan bo po ti poti zmirej več čast zadobival, ktera le tistim gré, ki so umne glave. Naj zgíne tudi vés razloček med stanovi iz svetá, en razloček bo zmirej in vedno ostal, in ta razloček je: de tisti, ki bo kaj več znal, kakor kak drug, bo tudi zmirej več veljal. Dobro je sicer veliko gruntov imeti, ali hleve polne živine, ali mošnjo s tolarji napolnjeno — tode prave veljavnosti tak človek nikdar ne bo vžival med svojimi sosedi, ako v glavi nič nima. Nekteri ljudje se mu sicer na videz prilizujejo, posebno taki, ki od njega kaj pričakujejo — za herbtam mu pa ôsle kažejo, in pravijo: ko bi petič ne imel, bi ne bil za nobeno rabo.

Če se boste tedej po časopisih in bukvah od dné do dné bolj brihtali v mnogih vednostih, boste na marsiktero novo besedo zadéli, ktere še nikdar slišali niste, zato kér tudi tiste reči še ne poznate, ktero ena ali druga reč pomeni. Presvitli Cesar so nam — kakor veste — novo vlado (regirengo) dali, ktero ustavo imenujemo po izgledu drugih narodov, ki jo konstitucion imenujejo. Cesar so nam národno ali narodsko stražo dovolili, ktero zato také imenujemo, kér jo drugi narodi Nationalgarde imenujejo. Železnica (Eisenbahn), hlapón (Locomotiv), kolodvor (Bahnhof), telegraf i. t. d. so vse nove beséde za nove reči. Potreba nam je tedej novih besed kovati, če jih že pri svojih bratih Slovanih ne najdemo — in teh besed se moramo potem tudi naučiti. Če boste, ljubi moji, z nami vred pridno brali in premišljevali, kako bi se ta ali una reč zamôgla boljši imenovati, boste morebiti marsikako besédo znajdli, ktera bo bolj pripravna od naše — in če nam jo boste oznanili, Vam bomo práv hvaležni za-njo. Takó si bomo eden družimu pomagali, kér štiri očesa več vidijo kot dve, in štiri roke več premorejo, kot dve.

(Konec sledí.)

Velki zbor

krajnske kmetijske družbe v Ljubljani.

Od podružnic.

(Dalje.)

Pomén in namen podružnic smo vam v poslednjim listu razložili, de vsak lahko veliko imenitnost podružnic razume. Danes vam bomo povedali, de je velki zbor tudi postave sklenil, po katerih naj se podružnice ravnaajo. Le ob kratkim vam jih bomo zdej na znanje dali, zato kér bojo te postave takrat natanjko krajnskimi kmetam oznanjene, kadar se bojo po deželi podružnice vpeljale.

Postave podružnic.

§. 1. Središe kmetijske družbe je v Ljubljani; podružnice so pa po več krajih na deželi.

§. 2. Podružnice imajo vsake kvatre svoj zbor; če je pa treba, tudi večkrat. Pred velikim zborom kmetijske družbe v Ljubljani ima vsaka podružnica zbor napraviti, de se udje pomenijo, kaj ima njih poslanec v Ljubljani pri velikim zboru govoriti.

§. 3. Vsaka podružnica si izvoli predsednika ali vodja, in po 4 odbornike, ki se izberó izmed nar bolj zvedenih in poštenih udov tiste podružnice, in se oznanijo središu v Ljubljani.

§. 4. Sedež podružnice naj bo tam, kjer predsednik prebiva; zbori podružnice pa znajo tudi kje drugej biti, kakor je udam podružnice bolj pripravno.

§. 5. V zborih nej vsak odkritoserčno govori, ali kader svoje skušnje oznani ali kader kak svét da, kako se ima ena ali druga reč središu v Ljubljani ali vladarstvu oznaniti. Kar se v zborih podružnice govori, naj se zapiše v zapisnik (protokol) v domačem jeziku; če bi pa nobeniga ne bilo, ki bi znal v slovenskim jeziku *) pisati, je pa na prosto voljo dano, tudi v nemškem jeziku zapisati.

§. 6. V zboru, ki ga podružnica pred velikim zborom v Ljubljani napravi, izvolijo udje tistiga možá, ki ga poslanca v Ljubljano pošlejo in ki pri velikim zboru v iménu podružnice govori.

§. 7. Zbori podružnic naj se dajo vsakkrat v Ljubljano na znanje, kér zna biti, de družtviní predsednik njeni zbor obíše.

(Dalje sledí.)

Cena krajnskih pridelkov v Terstu poslednji teden.

En star pšenice velja 5 gold. in pol, do 6 gold.; turšice 3 gold. in pol do 4 gold.; reži 3 gold. in 15 kraje. do 3 gold. in pol; ječmena 2 gold. in 15 kraje. do 2 gold. in 45 kraje.; ovsá 2 gold. in 25 kraje. do 3 gold.; fižola 5 gold. do 5 gold. in pol; razniga lanéniga sémena 3 gold. do 9 gold. in 20 kraje.; bôba 2 gold. in 50 kraje. do 3 gold. in 10 kraje. leče 3 gold. in 3 kraje. do 3 gold. in 15 kraje.; moke nar lepši (cvéta, Auszug,) velja cent 10 gold. in 15 kraje.; srednje lepe (tudi cvéta) 9 gold. in 15 kraje.; slabji (Mundmehl) 8 gold. in 15 kraje.; lepe prednje moke (Semmelmehl) 7 gold. in 20 kraje. slabji pa 6 gold. in 20 kraje.; cent suhih češpelj 3 gold. in pol; cent špêha (frišniga) in v bôhih 20 do 22 gold.; 100 dilj (žaganc) po 13 čevljev dolzih, odbranih in od 9 do 13 linij debelih 40 do 45 gold.; po katerih kupci vse-skozi poprašujejo.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Dalje, ko bi bilo za bravece tako zlo potrebno, jim pri pisanji ishajanje ali sklanjanje besedí na znanje dajati, bi se moglo to ne le pri nekterih, ampak pri vsih besedah zgoditi, ktere drugačno izhajanje ali pa drugačno sklanjanje ali pregibovanje imajo. Tega pa pri sedanjim pravopisu v veliko besedah ne storimo. Takó, postavim, kar izhajanje zadene, ga po zapopadku predej vpeljanih izgledov le v nekterih besedah naznanimo, v večim delu ne. Ravno tako pišemo: *mlajši, grajski, gospôski, méci, têrši, slajši, krajši, dražji, véci, bistvo* i. t. d. desiravno bi mogli po namenu: *mladši, gradski, gosposki, mehksi, têrdši, sladksi, kratksi, dragši, velksi, bitstvo* pisati, de bi njih izhajo od mlad, grad, gospod i. t. d. naznanili. Ravno tako delamo tudi pri sklanjanju, ktero

*) Nadjamo se, de se nikjer taci mož ne bo manjkalo, ki bojo znali v domačem jeziku zapisati, kar jim bojo kmetje v domačem jeziku povedali. Vredništvo.

v nekterih besedah napovedujemo, v drugih ne. Tako, postavim, pišemo: *prijatelj, misel, vótel* i. t. d. de pokažemo, de te besede v drugih sklonih **l** dobé, nasprot pa pišemo: *oče, mati, dète, hči, okó, koló, gospodar, téme, nič* i. t. d. desiravno bi jih mogli po namenu v prvem sklonu: *očet, mater, dètet, hčér, očés, kolés, gospodarj, témèn, ničes* i. t. d. pisati, de bi njih sklanjanje očitno storili. Enako neskladno (un-systematisch) ali nesoglasno pišemo tudi deléžja ali srednice (Mittelwörter), kér le v možkim spolu naznamo, kakó de ima deležje v ženskim ali tretjim spolu, nikoli pa v ženskim ali tretjim, kako de ima v možkim. Takó, postavim, pišemo: *sim rekel, sim delal, sim kupil*, de pokažemo, de té besede v ženskimi in tretjim spolu **l** dobé; nikoli pa ne pišemo: *sim rekua, sim deloua, sim kupua*, de bi pokazali, de možki spol **u** imeti hoče. Tukaj prašam: ali je na ženskim ali tretjim spolu več ležeče, kakor na možkim? Ali ni k znanju jezika ravno takó potrebno vediti, kakó ima kak glagolj v možkim, kakor, kakó ima v ženskim ali réčnim spolu? Če tedej, kader kak glagolj v ženskim ali réčnim spolu pišemo, zaupamo: de bo bravec sam vedil, kakó de ima v možkim, zakaj bi nezaupali tudi takrat, kader ravno ta glagolj v možkim spolu pišemo, de bo bravec sam vedil, kakó de ima v ženskim ali réčnim! S tem tedej sami poterdimo, de, kakor je nepotrebno, v ženskim in tretjim spolu sklanjanje možkiga na znanje dajati, takó mora tudi nepotrebno biti, pri pisanju možkiga spola ženskiga ali réčniga napovedovati. —

(Dalje sledí.)

Iz Celja.

Celjski kmetiški poslanec pri državnim zboru, gruntni lastnik S., je pred kratkim domú prišel, svojiga sina oženit. Med drugo baharijo, ki jo je domá od zbora razlagal, je tele resnične besede povedal: „Prepričal sim se, de za državni zbor kmetje niso; tam morajo učeni možje biti.“

Je li res, de je to potrebno? Torej, zapomnite si to, voljivci! kader boste spet kakiga poslanca izvoliti imeli. Učen, to je, v mnogoverstnih znanstvih zveden mož le zamore za vas, za ljudstvo in njegove potrebe govoriti, ne pa — lipav bog.

Več tukajšnjih uradnikov pri železni cesti, kateri od Celja dalje na Laško (Tüffer), od tam na zidani most (Steinbrücken), in od tega še dalje na Krajnsko so ali bodo prestavljeni, in ki torej s Slovenci zmirej opraviti imajo, si pridno slovenske slovnice oskerbujejo, pa jih ne samó kupijo, temuč se iz njih — akoravno so ti gospodje večidel Čehi ali Moravci, in že eno ali drugo slavensko narečje razumejo — práv marljivo slovenšine učijo. Ali ni to lepo in za rojene Krajnce in Štajarce posnemanja vredno? —

Predposlednjo nedeljo je bil v tukajšnjim gledališu občni balj (plés). Obilni dohodki iz te veselice so bili za ranjene vojake domačiga regimenta Kinsky, zdaj na Laškem, odločeni ter jim poslani. — Z Bogam! J.Š.

Iz Gorenskiga.

Že davnej se nisim v Novicah nič oglasil, kér clovek v sedanjim času raji bère, kot piše. Kér imam pa vender zdej nekaj nabraniga, Vam pošljem to mervico v Ljubljano.

Pervič vam moram povedati, de nas je práv v dušo spéklo, ko smo slišali, de nej bi se za nesrečni Frankobrod vnovič poslanci volili. Nam Gorencam ne gré v glavo, de bi iz Frankobroda za nas Avstrijane kterikrat kaj dobička prišlo, torej že pervikrat nismo nič volili in tudi zdej še nisim nikjer družih misel slišal. Nemški „Bund“ ni Avstrijancam še nikdar pomagal, Avstrijansko cesarstvo si je v potrebi moglo vselej samo poma-

gati, in si bo tudi prihodnjič pomagalo z lastno pomočjo svojih ljudstev. Nej Frankobrodski zbor brez naših poslancov nar poprej za Nemčijo postave skuje — potem se bo že vidilo: ali bo Estrajhu kazalo ž njo v kakošno zvezo stopiti ali ne. Naši poslanci imajo zdej svoje pravo mesto le v Kromerizu. To previdi tudi naše ministerstvo, zatorej ne ukaže, de bi se moglo voliti, ampak — kakor razglas deželnega poglavarstva pravi, — je volitev vsacimu volivcu popolnoma na prosto voljo dana. Pri nas bomo pri stari misli ostali. — Sèmtertjè se branijo izvoljeni možjè pri rekrutirengi zaupni možjè (Vertrauensmänner) biti, kér se bojijo sovražtva in družih sitnost. To ni práv, kér kaže, de še nismo za novi čas in za nove postave pripravi. Kakšna bo za naprej, če se bomo tudi v družih rečéh takim častnim in potrebnim službam odtegovali? Bomo tedej mogli spet pod staro kopito priti. Kdor se postave in pravice derži, se nima nič bati; vsim ljudém pa se ne more vstreči. — V Radoljci so zaupni možjè svojo službo že opravili. — V Bledu se je družba napravila, ktera misli veliko novo gostivnico zidati na akcije. Rajski kraj v Bledu bo poléti zmirej bolj obiskan, torej bo potreba več prostora za goste. — Zima je pri nas taka, de mislimo, de smo v spomladi. Z Bogam!

(—)

Iz deržavniga zbora.

Pretečeni teden ni zbor v cerkvenih rečéh še nic sklenil. V poslednjim listu smo rékli, de imenitnost cerkvenih reči bo dala poslancam veliko opraviti, in rés je taka. Dozdej je večí del poslancov za enake pravice vsih vér govoril, in de naj se cerkev nikar ne loči od sploh deržavnih postav.

Novičar iz Ljubljane.

Skozi Ljubljano so peljali unidan vklenjeniga pijemonteškiga oficirja na Dunaj, ki je iz Laškiga na Oggersko h Košutu bil poslan; v Reki so ga zapazili in vjeli. — Iz Reke je prišlo že več vóz, kakor pravijo, Napolitanske soli v Ljubljano in Krajnj na prodaj, ktera je (cent) 1 gold. bolji kup kakor naša navadna. — „Slave Venec“ se je imenovala igra, ki je je slovensko društvo v četertik v Ljubljanskim gledišu v spomin Valentina Vodnika napravilo. Razun nekterih lepih pesem (posebne Husitske) sta nas nar bolj razveselila: govor v spomin Vodnika, ki ga je naš mnogospoštovani gosp. K. Dežman spisal, — in pa predigra divice orleanske slavniga Koseskiga.

Novičar iz mnogih krajev.

Nar novejši novíce iz Oggerskiga povedó, de se je pretečeni teden terdnjava Esek naši armadi vdala, ktera je tudi Novi in Stari Arad premagala. Košut je še zmirej na Oggerskim. Madžaram ni nič upati. Dokler so v pestéh cesarske armade, so mirni; če pa ta odíde, so pa spet puntarji. V Graških novicah se neverljiva novíca bère, de se hočejo Serbi s Košutam sprijazniti — pa kaj se v Gracarci vse ne bère!! Ona tudi pripoveduje, de se je na Oggerskim med katoljčani in luterani vojska začela, ktero je Košut vžgal. — V Švajcu (Berni) se je spet ena nova véra začela, ktera se úmno kristjanstvo (Vernunft-Christenthum) imenuje. Novih vér nam še manjka, de bojo prekucije še večí na svetu!! — Na našim Laškem se pretečeni tedín ni nič posebniga zgodilo. Zdej spet govoré, de bo mir med našo armado in pijemonteško za nekoliko časa podaljšán. — V Toškani na Laškem se je tak punt vžgal, de je nadvojvoda Toškanski Leopold z vso svojo družino zbežal. — Na Rimskim mora po novim povelju vsak fajmošter eniga vojaka namest sebe v vojsko dati. Kér je na Rimskim 75000 far, bo Rimska armada 75000 vojakov pridobila. — Na Horvaškem ne bo zdej nove rekrutirenge, zató kér že skorej nič možkih domá ni;

če je Turk do nas perderl, so ga pognali, de je komej svoje peté vnesel.“

„Pojte tedaj, ljubi Slovenci! tudi vi; vнемajte se s petjem k pravimu junaštvu, k brambi našiga cesarstva — kar dopolniti nam Bog večni pomagaj!“

Pojmo tudi mi, ktere domovina v svojo brambo kliče; nikar se ne plašimo, kakor zgubljene ovce, ampak obnašajmo se kakor pravi korenjaki!

Hvalo umniga podobarja.

Že v lanjskih Novicah je bil Anton Zajc, podobar in zlatár iz Souđinjš Novo-Osliske fare v Loškim kantonu na Krajskim, pohvaljen, de svoje rokodelstvo dobro razume, de zná lepó podobe iz lesá rezati, jih lično pozlatiti i. t. d. To hvalo poterdi vnovič pismo, ktero so mu gosp. fajmošter pri Marii Devici v Polji in cerkveni ključarji od ondod 30. prosenca t. l. dali, v kterim se bère, de je stranska oltarja, razun podob, iz noviga naredil, prižnico, kerstni kamen in veliko družih rečí popravil, pozlatil, pofarbal ali marmoriral — in de je vse dela tako opravil, de so práv zadovoljni ž njimi. Posebno hvalo pa dajo zavoljo lepiga zaderžanja mojstru in vsim njegovim pomagačem.

Moje misli Slovincam v prevdarek!

Te dni sim dve slovenski jeremiadi (žalostne rečí) bral, kar me je bilo nekako otožniga (žalostniga) napravilo; mislil sim: saj še ni velki teden in vender se nam take berila ponujajo! Iz nenade (nepričakovano) me je pa razveselilo eno pismo Mekinjske kantonske gospóske. Si boste mislili: zakaj? Ali je od takó veselih rečí govorilo? Naka; žalostniga obsežka je bilo, de so namreč Moste pod Komendam pogorele, kjer je škode čez 26,917 gold.; torej si ni misliti, de bi bili revni pogorelci z darmí odškodovani, za ktere jih častita gosposka v rečenim pismu priporoča. To me je razveselilo, de je bilo uradno pismo práv lepo, prijazno in po domače čisto slovensko pisano. Gosp. Anton Kronabetvogel, rojen Slovenec iz doljniga Štajarskiga, mi je veselje napravil, ko nam je pokazal, de vé po duhu ustave tudi slovenski pisarnici predstojnik biti.

Pri ti priložnosti mi dovolíte, vam svoje misli razodéti.

Nikar Slovenci prenašli ne bodimo; počasi se varniši hodi in delj pride. Vzemímo si za razgled nesrečne naprave, ki so bile namenjene, slovenšino uničiti; te so bile tako zredjene, de bi bile počasi svoj namen dosegle, — šole, očitne službe, vse je moglo temu pomagati; zraven se je pa vse tako naskrivnim in počasi godilo, de so gospodje zraven še lahko lažnjivo govorili: v Avstrii se vse narodstva (Nationalitäten) spoštujejo. Ako gospodje nemškutarji niso v kaki rečí eno léto zaželjeniga namena dosegli, so bili poterpežljivi, kér so si bili svoje rečí, kar še je narveč dalo, svesti. Kar je te prestrastna zvijačnost učila, naj nas poštena previdnost uči. Bodimo s svojimi ptujimi brati poterpežljivi; lepa beseda lepo mesto najde, terda pa odskoči in jezo napravi. Škodovati zamore skorej vsak kaj, pomagati pa redko kdo. Ako pri kakim ptujcu ali pri zmotenim domačim bratu le nekoliko poštene volje in prizadevanja vidimo, nikar tlečiga ogorčika ne gasímo ali z nogami ne taptajmo, ampak pomagajmo, de se v plemen oživí. Ljubezen je poterpežljiva; ž njo se več opravi kot s pikanjem. Ako kaj napačniga nad Nemci ali zmotenimi Slovenci vidimo, zatísnimo včasí očí, storimo se gluhe. Pogoste pritožbe iskrenim domorodcam serce poderajo, sovražnikam pa serčnost delajo. Tudi ni svetovati, de bi kdo to, kar ga pri sercu teží, berž očitno pred svetam razkladal; od tega naj se le z nekterimi posebnimi prijetli pomeni.

Zdaj še tudi ni čas terjati, de bi pri nas vse pisarnice neutegama začele po slovensko službo opravljati; uradniki bi se lahko, če tudi ne popolnoma veljavno, zgovarjali, de h tim nimajo dovolj pomoči. Po pisarnicah so imeli do zdaj Adelungs-Wörterbuch za pomoč pri svojih nemških sostavkih; — mi jim še zdaj nismo nemško-slovenskiga slovarja v roke podali, de bi si oni mógli ž njim pomagati.

Po mojih mislih tudi ne smemo še zdaj viših gospodov grajati, ako se branijo po naše pisati; jez molčim, de imajo oni po bukvah le nemške osnove, zavotku torej tudi kaže nemškemu biti. Le to je premisliti, de postav bukvje pravijo: Vsaka postava tako dolgo veljá, dokler je postavodajavec ne spremeni. Pri nemšini je v slovenskih deželah spremena obljubljena, nove postave, ki jih visokočastiti državni zbor po volji in obljubi svitliga Cesarja dela, še niso zgotovljene. Te bodo mogle z narodstvom vred namest dozdnjih postav povsod vpeljane biti. Potlej bo moglo brez obotavljanja staro nehati. Iz pravičnih vzrokov se bo pa moglo morebiti še potlej s kako staro rečjó še kaj časa potpeti.

Zavolj tega kar sim do zdaj rekel, pa nej nihče ne misli, de sim svoji materi slovenšini začel nezvest biti. Dokler mi bo mazinec migal, bom ostal za slovenšino vnet. Z dozdnaj rečenim nič družiga ne želim, kot več našincov, in pa med nami več zadovoljnosti. Ako pa nevarnost in kovarstvo za slovenšino kje zagledamo, ako vidimo pri ptujcih hudobno voljo, naše prihodnje pravíce podkopavati, se očitno po časopisih ustavimo, in če vidimo, de to nič ne zda, naj pa, namest daljniga prazniga besedovanja, slavni slovenski zbor piše državnimu zboru ali pa gosp. ministram, ali pa nej naravnost pooblastence ali deputacijo kje odpravi; mislim de so besede dveh naših Cesarjev že tako veljavne, de se bo zgodilo, kar je pravično. Slovenski narod v Avstrii ni nič pregrešil, marveč si je s svojimi slovenskimi družtvi ali lipami nove spoštovavne zasluge (Verdienste) pridobil, na kar se bodo viši gospodje tudi spomnili, de jih ne bo misel obhajala, nas kako kaznovati.

Vi pa tukajšnji Nemci! bodite naši ljubi gostovi; to vam svetovam, desiravno sim vnet Slovenec. Storite v obziru našiga narodstva in jezika, kar vam je moč pred ko vam postava na péte bije; vaše pošteno prizadevanje nas bo močno veselilo. Ko nam začne enkrat naša mati Slovenija tukaj doma kruh rezati, svojim ljubim otrokam ne bo mačoha, kjer jih bo vidila, de jo kot mater res ljubijo; do ptujcov bo pa kot do zapušenih sirot tudi usmiljenje imela, ako bo vidila, de je ne zaničujejo.

Z dozdnaj rečenim tudi nečem dati na znanje, de bi Slovenci k nemški zavezi pristopili. De bi jez kdej to rekel, tega me Bog obvaruj! Zakaj bi se drugim vklanjal, kdor zamore sam svoj gospodar biti. —

To še poprosim vas gospodje po pisarnicah: storíte Slovincam tako veselje, kakor ga je v Mekinjskim krají zgor imenovani gospod storil; neprisiljena reč je več vredna kot prisiljena.

Poženčan.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Zadnjič se nepotrebnost teh dveh namenov pri pisanji lahko tudi razvidi iz načina govorjenja. Pisanje namreč je namestílo govorjenje; komu pa pri govorjenji le na misel pride, de bi hotel svojim poslušavcem izvirk ali sklanjanje besedí naznanovati? ja kdo bi ne bil zasmehovan, ki bi zavolj teh dveh namenov na tanjko takó govoriti hotel, kakor sedaj pišemo! — Če tedej v govorjenji za nepotrebno, ja clo sméšno spoznamo, izhod in sklanjanje besedí na znanje dajati, s kakošno pametjo zamoremo to za potrebno soditi v

pisanji, ktero je vunder po vsim pripričanji le namestilo govorjenja! — Če me tedej vse ne moti, takó je iz teh razúmov očitno, de sta imenovana dva namena našiga pravopisa popolnoma *nepotrebna*. Tode še več se zamore rêči: namreč, de sta ne le nepotrebna, ampak tudi:

b) *drugič* željam vsih bravcov in poslušavcov na ravnost nasprot. Zakaj vsakimu bravcu je pri branji le na tem ležeče, kar sedaj bere in želi, de bi takó pisano bilo, kakor se brati ali izrekovati mora. Takó, postavim, če tale stavk bere: *Moj prijatelj je svoji hčeri rekel*: tako mu je pri besedi *prijatelj* samó na pervim sklonu ležeče, in želi, de bi takó pisana bila, kakor se v pervim sklonu izreče, namreč: *prijatu*; nič pak mu sedaj ni mar, kakó se ta beseda v drugih sklonih sklanja. Pri besedi: *svoji* mu nič ni mar, ko de bi vedil, kakó so jo stari pisali, ali kakó jo drugi narodi pišejo, ampak le kakó jo mora on v svojim slovilu brati. Po enakim mu je tudi pri besedi: *hčeri* v tem stavku le na tretjim ali dajavnim sklonu ležeče, in mu clò na misel ne pride, de bi prašal: kakošen izhod de ona v pervim sklonu ima. Ravno takó mu je tudi pri besedi: *rekel* sedaj le vediti tréba, kakó de ima ona v možkim spolu, in želi, de bi takó pisana bila, kakor ima v tem, ne pa, kakó de ima v ženskim ali rečnim spolu. Nasprot pa, ko bi bil ta stavek takó preobrnjen in pisan: *Njegova hči je njegovimu prijatelju rekla*, je bravcu pri besedi *hči* le na pervim sklonu, ne pa na tretjim, pri besedi *prijatelju*, le na tretjim, in pri glagolu *rekla*, le na ženskim, ne pa na možkim spolu ležeče. In le v tem stavku bravec po našim pravopisu svoje želje popolnoma spolnjene najde, kér so vse besede na tanjko takó pisane, kakor morajo brane biti. — Tukej se posili prašanje: Če je po našim pravopisu pripušeno ta stavk popolnoma po željah bravcov pisati, zakaj ne predniga, v katerim so vunder vzroki pisanja s poslednim popolnoma enaki?! — Tode ko bi hotli na tanjko po vladinah (regeljah*) našiga pričjočiga pravopisa pisati, bi mogli v pervim ali izvirnim sklonu vselej le druge ali odvojene sklone, in v drugih le perviga, ravno takó tudi pri možkim spolu vselej ženskiga, in pri ženskim ali rečnim možkiga napovedovati, tedej povsod drugači, kakor je brati, po tem takim željam bravcov in poslušavcov na ravnost nasprot pisati! —

(Dalje sledí.)

*) Namesti latinske besede: *regelja* nekteri naših pisavcov besedo *pravilo* od drugih slovanskih narodov na posodo vzamejo; tode prav za prav se z našim jezikom ne zliči. Zakaj koreninska beseda: *pravo*, iz ktere je speljana, pomeni pri družih narodih *postavo* ali *zakon*; in pravilo je pri njih to, kar je po splohni postavi ali po zakonu; in to je regelja po svojemu zaménu (Begriff) zares; prinas pa pravilo pride od *prav*, in pomeni vse, kar je prav ali ne napak; in v tem poménu ta beseda ni pripravna; zakaj ne le to, kar je po *regeljci*, ampak tudi to, kar je po *snémi*, je *prav*, in sicer takó prav, de bi to, kar je po *snémi*, ne bilo prav, ko bi po *regeljci* bilo. Tako, postavim, bi ne bilo prav, ko bi se od priloga „*dober*“ druga prilikovavna stopnja po *regeljci* naredila, namreč „*dobrejši*“ namesti *boljši*, kakor *snéma* velevala. Zatorej bi se utegnila *regelja* v našim jeziku bolj prav, po izgledu latinskiga jezika (*regula*, a *regere*) *vladina* imenovati; zakaj to, kar *regelja* terja, je splohno ali *vladivno*, drugo pak je *posebno* ali *snéma* od splohniga ali *vladivniga*. Tudi bi se beseda *regelja* po izgledu drugih slavjanskih narodov popolnoma prav utegnila *zakonilo*, ali *zakonivenca* imenovati. Pisavie.

V višavah že zdeje cvetlice!

Kje drugej morebiti kaj navadniga, v Solcbahu*) pa, visoko ležečim, okoli in okoli z v nebo kipečimi gorami terdo obdanim kraji, cvetlice v sredi svečana, ko je skoraj še vselej snega na sežnje bilo, spomin sivih starčkov presežejo. — 16. svečana so moje buče s takim glasom letéle, de so, kakor ob ajdovim cvetu, práv očitno kazale, zakaj de jim je tako imé, in so z jedjó za mladino lepo obložene nožice domú nosile. Ne dobí pa bučelica hrane kot na cvetlicah. Pravijo, de, ako sušic posebno repa ne zavije, bojo že tudi pri nas kmalo po Velikinoči česnje cvetele, kar se tukaj večkrat še le okoli binkušti godí.

J. Janč.

Kralj kmečkih zapravljevcov in njegovih pet ministrov.

Ni še veliko lét, kar zapustí na Krajnském pošten kmet svojimu sinu čedno kmetijco. Vredna je bila med brati več kakor 1000 kron. Sinku pa ni bilo mar ne pluga ne hleva. Le po gorícáh in oštarijah se je potepal noč in dan, in je peganjal žulje svojiga rajnciga očeta. Kmaló mu zmanjka denarjev. Zdej je šel sodec za sodcam iz hrama in kravica za kravico iz hleva. Potlej da vse boršte pod sekiro. Kadar boršti pogrejo, se loti gerdi pijanec sadniga drevja na vertu, ter ga da posekati do zadnjiga debla. Britke britke solze je točila njegova nesrečna mati, ko je vidila sadno drevje pod neusmiljeno sekiro padati na tla. Spomnila se je živo svojiga pošteniga možá, ki je z veliko skerbjó to drevje zaredil. To viditi je marsiktera mati rekla na glas: „Ako bi imel moj sín kdaj tak biti, kakor je ta zapravljevec, naj rajši še danes umerje.“

Ta gerdi pijanec pa ni le sam zapravljal, temuč je vlačil še druge pomagače in pomagavke s seboj po oštarijah. Posebno je bilo pet zaničnuhov, ki so bili vedno pri njem. Zató so ga sosedje norčevaje kralja imenovali, njegovih pet zvestih tovaršev pa njegove ministre.

Letašnje léto je prodal še clo hleve in pod. Tode preden so jih odpeljali, pridejo dolžniki in poderanje vstavijo. Kmaló po tem so šli še ostanjki na kant, kralj pa z žejnim gerlam in lačnim trebuham — na ptuje gostavat.

Zdaj ga Bog kmalo z hudo boleznijo obiše. In še dan današnji se ta pijanček vica v neki bajti, in vsiga hudiga konec jemlje. Ministri so ga zapustili, in tudi ministrovke ni od nikoder nobene. Ta zgodba je gola resnica. Spisana je zapravljevcam v premislik. —

Odkritoserčne misli nekiga kmeta.

(Resnično pripovedanje na G.)

Te dni pride nek kmet k enimu gospodu, in ga takole nagovori:

K. So pač slišali, kaj se je nerodniga pri nas primirilo? So pa tudi slišali, kaj so z enim teh gerdunov storili? Zaperli so ga za dva dni, potem pa so ga spustili, brez de bi mu bili kaj dali po r—; to vender ni práv, de take gerdobneže nič s palico ne pokoré.

G. Kaj ne véš, de je to prepovedano?

K. O! to ne more biti, kdo je prepovedal?

G. Postave so take.

K. Kdo je take postave dal?

G. Leti gospodje, kteri zdaj postave delajo.

K. Slišijo. To je slabo; če je takó, potlej smo pa vsi proč. Zakaj če se gospôda še takó skrega, se vender nobenikrat ne stepe. Če pa med nami nar manjši prepír vstane, se koj stepemo. Zató ni treba, de bi gospôdo tēpli, kmet pa mora tepen biti, če kaj pregreší, sicer postave ne zapopade.

*) Solcbah na Štajarskim.

Lasje se pa morajo berž populiti, sicer se stéržov rad černi snèt ali černic (Brand) prime.

Le srednje zernje na stéržih je za sajenje dobro; zgornje in spodnje zernje je večidel premalo zgodno, posebno pa v merzlih in mokrotnih létih, torej ne obrodí, ali pa je snetljivosti podverženo.

Tudi ni dobro, tursice predolgo na steblih pušati, kér se pozno v jeseni na polji in na steblih pušeni stérži jesenske meglene mokrote napijó in se tako priložnost da snetju za drugo léto. (Mitth. d. Kärnth. L. W. G.)

Pomoček zoper bule.

Po volji svojih sosedov tukej sredstvo zoper zvu-najne bule ali gobe goveje živine razglasimo. Pri nas že večkrat skušeno mazilo, bule živini odpravi, so pene govejiga mesá, ki se lahko povsod zastonj dobijo. Če se večkrat gobe z imenovanimi penami pomažejo, se v malo dneh posušijo.

Kmetiški bravci Novíc iz Kaminj.

Dopis iz Notrajskiga.

Ko človek naše zdanje slovenske časnike prebira, veselje ga obhaja viditi, koliko nam je eno, in še ne popolnoma iztečeno léto dalo, česar se popred nismo nadjali; najde tukej mnoge in razne sestavke, vse vzajemne v lepim narodskem duhu *) in namenjene v prid in izobrazenje slovenskiga, dolgo zanemarjeniga naroda, in si dostikrat misli: „to je práv povedano“, „uno ni bilo dalje prikrivati“, „to je pač potrebno, naše ljudstvo učiti“ i. t. d. V časih ima pa človek tudi svoje lastne misli, in meni: tega nam ni potreba prašati, z unim bi bilo še počakati, to bi bilo drugač povedati. Ne zamerite mi, ljube Novíce, če vam nekterih takih svojih misel na znanje dam; morebiti se najdejo še drugi enacih misel, in jim bo práv prišlo spoznati, de ne menijo sami takó.

Prašalo se je že večkrat: kateri bi znal vseslovanski književni jezik biti. In ta je rekel: nekoliko počakajmo, obdelujmo posamezne slovanske narečja, in bo scasama iz tega književni vseslovanski jezik sam se napravil; uni pa nam je že vse postave in vodila dal, si tak jezik kmalo, v ne dolgim času izkovati. Res de bi ne bilo napačno, kmalo tak slovanski jezik imeti, v katerim bi se vsi omikani Slovani lahko razumeli. Kaj pa vender meni pri tem prašanji v glavo pride? Še le išemo vseslovanski književni jezik, in — ga že imamo! kakor je Dr. Zupan, nekdanji profesor, dostikrat rekel:

Vse imamo,
Pa ne znamo,

Le išimo,
De dobimo.

Vseslovanski književni jezik je staroslovanski. Tega je rabil Slovanski apostelj in prvi pisatelj sv. Ciril, tega rabijo v božji službi Rusi in Serbljani, tega poznajo vsi učeni Slovani — in zastran bolj vesolniga vpeljanja bi se ne bilo bati zavidnosti od tega ali uniga zdajnega slovanskiga narečja, zakaj vsim je Cirilov jezik v časti; tudi so v ravno tem jeziku vse razne oblike ali forme in korenine besed hranjene, kterih se nektare zdaj le v enim, nektare le v drugim slovanskim narečji obderžujejo. In če bi se s staroslovanskim jezikom še Cirilov pravopis obderžal, bi bilo morebiti mnogim rodoljubam vstreženo. Ako bi se pa staroslovanski jezik imel še na latinski pravopis predjati, bi tudi to ne bilo nemogoče, in pred ko ne tudi ne napčno; sej tudi Čehi še rabijo nemške in latinske čerke v svojim pravopisu; tako naj bi se v staroslovanskim vpotrebovale Cirilove in latinske, dokler bi se v

*) Ravno to lepo slovensko čednost zloge in edinosti nam očita Ljubljanski dopisnik v Gracarci in pravi: de je žalostno, de v Ljubljani ni nobeniga nasprotniga časopisa!! Dopisnik bi rad imel, de bi Slovenec Slovenceu zabavljal in se z njim prepiral. Naj vsak rodoljub sam sodi: kaj je misliti od tacih draživcov. Vredništvo.

unih ali teh vsi ne zedinili; Nemci bi nam ne mogli tukej nič očitati, sej zraven lastnih gotiških sami rabijo tudi latinske.

Naša slovenska reč tudi v naših stranéh zlo napredva; med drugim smo od Verhniške c. k. kantonske komisije (komisar je gosp. Perko) dopise do soseskinih mož zastran vojašine, in tudi natisnjene poklice mladenčev k lozanju, vse v slovenskim jeziku napravljene vidili.

Podliski.

Prijazen pogovor v šolskih rečéh.

Iz Štajarskiga.

Lejte, lejte, ljubi gospodje tovarši! naši slovenski učenci so nas prekosili. Berejo namreč lastne novíce „Vedeža“ ktere jim veliko koristnih in kratkočasnih reči pripovedujejo. Se vé, de jih dobijo po naši oskerbi, pa vender so le nalaš za šolsko mladost namenjene. Pa povejte, dragi! ali pa imamo mi slovenski učitelji že kaj lastnih novíc, ktere bi detovodne (pädagogische) reči, omiko slovenšine v šoli, i. t. d. omenile? — Sej — bo znabiti kateri overnil — imamo nemških detovodnih letnikov, časopisov in drugih podučnih dovolj, čmu pa še slovenskih? — Tiste šolske nemškúne pa vprašam: Ali bomo mi učitelji, ki nam je povzdiga in omika ljudstva v narodnosti v roke dana, zaostajali za prostim kmetam in rokodelam, ali clo za našo šolsko mladino, ki vsi vsaki svoje lastne slovenske novíce že v rokah imajo? — Tudi to je res, de prijazne Ljubljanske „Novíce“ rade naše šolske reči omenijo, kolikor jim prostor pri-pustí, ravno tako tudi „Slovenija“ šolo pretresuje, in tudi Celjske „Novíne“ se zató pomenkujejo; — ali za potrebno našo izobrazenje v sedanjim času ni to zadosti. Jaz mislim, vsaki iskrení domorodni učitelj bo spoznal, de nam manjka posebniga lastniga časopisa, kateri bi nalogo imel, naše vzajemne misli v detovodnih rečéh sploh, kakor tudi v šolstvu posebej pretresavati. Kar bi se na zborih važniga in koristniga presodilo, to bi se potem na presodbo tudi drugim sosedam po tém časopisu ponudilo. Zbori bi se potem bolj potrebne in koristne skazali, kakor jih zdaj mi učitelji na Slovenskim sploh obrajtamo. Ozrimo se okolj, in vidili bomo, de so učitelji na Nemškim kakor tudi v Terstu učiteljske družtva vtemelili; mi pa v sredi med njimi smo še toliko v teh rečéh storili, kot ničla pred drugími številkami. Ne zamerite, jaz rad resnico povém, tudi če je žérka! — Sami presodite: ali nam ni potrebno več zloge med saboj, če hočemo sami sebe za prihodnji čas bolj izobraziti? Drugači bi znali še ljudém na poti biti, namest njih obrajtani učitelji. Kdor ne storí s časam ene stopinje, je storil dva koraka nazaj. De pa rakove poti ne pojdemo, pogovorimo se zavolj zborov in potrebniga časopisa, in spoštovani gospodje tovarši! povejte svoje misli zastran téga očitno; ali — in kakó bi se dalo to izpeljati?

Tone P..., tačasni učitelj.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Zraven tega je iz dosedaj rečeniga še ena daljna zmota našiga pravopisa razvidna, namreč: de je tudi

c) *skladnosti* ali notranji edinosti v pisanji nasproti. Skladnost (Systemmässigkeit) v pisanji sicer ni poglavitna reč; tode nje pomanjkanje v pravopisu malo previdnosti razodeva, ne le v tistih, kateri so ga znajdili, ampak tudi v ysih drugih, kateri ga nasledjejo. Skladnost namreč pravopisa terja, *de se pri enakih vzrokih tudi enako piše*. Sedaj pa smo vidili, de se pri našim pravopisu velikrat ravno nasprotno godí: de se izhajanje besedí včasih naznani, včasih ne; ravno takó, de se sklanjanje v nekterih besedah napoveduje, v drugih ne; zad-

njič, de se pri glagolih le v možkim spolu izhod ženskiga ali tretjiga na znanje daje, nikoli pa v ženskim ali tretjim izhod možkiga. Vse je tedaj poljubnost in zmešnjava; *poljubnost* — kér so regeljce same le poljubne ali nepotrebne; in *zmešnjava* kér so tudi še te regeljce le polovite in nestanovitne, enake repátim zvezdam (kometam), od kterih se ne vé, ne, od kod de pridejo, ne, kam de gredó. —

d) Zadnjič je ta naš pravopis tudi vsim pametnim pravopisam drugih narodov nasproti. Vsi spoznajo, de sta latinski in laški pravopis med vsimi nar pametniši; in v nobenim izmed nju se izvirk besedi ali pa njih sklanjanje z drugačnim pisanjem ne napoveduje. Ravno tako prosto pišejo tudi, kakor izrekjejo, naši bližnji sosjedje, Horvatje, Dalmatinci, Slavonci, Serbi, in na Pemskim naši slavni Čehi, kteri izvirk le v nekterih malih besedah, sklanjanja pa nikjer z drugačnim pisanjem ne napovedujejo. Nemci so sicer dolgo časa to šego špogali, de so izhajanje besedi naznanaovali; pa dan današnji so jo jeli sploh opuštati, in sedaj pišejo postavim, namest: *genohmen*, kakor izrekjejo: *genommen*. Le Francozje in Englejci še dan današnji drugači pišejo, kakor pa izrekujejo in sicer takó mnogo, košato in rogovilasto, de je skorej ložej, se celiga njih jezika naučiti, kakor samiga branja. De pa taki izgledi niso posnemati, noben pameten nemore dvomiti.

Nič ne govorim od mnogih pretéz in neprijetnih nasledov, ktere nam ta pravopis seboj prinese, postavim, de v bravcih drugih narodov, kteri našiga pravopisa ne poznajo in naše pisave le po golih čerkah berejo, to misel obudi, de je naš jezik veliko *terji* in *grobsi*, kakor pa je res, kér mu po pisanji veliko več soglasnikov prisodijo, kakor jih pa v govorjenji ima; *po tem*, de tudi lepôto našiga pisanja zatéra, kér po njem namest nar lepši čerke *il*, *el*, ali pa *ev*, in *v* pišemo; *še več*: de tudi naše pisanje nepotrebama daljša, kér nas sili dostikrat po dve čerki delati, kjer bi bila ena zadosti. i. t. d.

Kakó dolgo tedej bomo še ta pravopis terpéli, kteri po vsih stranéh toliko napčniga, nerodniga in lažnjiviga v sebi ima, — kteri nepotrebne namene in vladíne v pisanji naslédje, in še več nepotrébnih sném za branje in pisanje terja, kteri velikrat umevnosti branja zaderge stavi, kteri dostojnim željem vsih bravecov in poslušavcov, in zlasti učencov napotje in spotike dela; nič skladnosti in edinosti v sebi nima; lepôto pisanja in natisa manjša; meh-kôto našiga jezika pri drugih narodih v natolcevanje terdobe pripravlja, vsim pametnim pravopisam drugih narodov v senci stoji, in torej nam in našim prednikom takó malo v čast zaleže!? Zarés! če kdej od kake šege, tako gotovo od tega pravopisa veljá, de *ni vse slavno, kar je od davno*.

(Dalje sledi.)

Slovaki ali Slovenci na Ogerskim.

Na gornjim Ogerskim je kakih 2.753,000 Slovencev, med kterimi je okoli 50,000 naših naj bližnjih bratov, drugi so si s Čehi bolj v rodu. Slovenci na Ogerskim so bili mende nekda naj prvi med Slovanskimi narodi, pa so tudi bili potlej naj prvi pod Madžarskimi stiskami v temoto pokopani. Ravno tisuč lét je, pravi „Cygodnik Cieszynski“, od kar so se Slovenje od ptujih preselovavnih in bojevavnih narodov osvobodili; prvi pa zmed Slovencev so bili Slovenci (Slovaki), ali kakor so se tadaj imenovali, Vélko-Moravanje, kér se je tudi Moravija k njim perštevala. Le-ti tedaj so sebe in druge Slovence osvobodili družih neprijateljskih narodov. Slávin in môčin njih kralj je bil Svatopluk, kteri si je sprosíl od gerskiga cesarja dva aposteljna

keršanstva: Cirila in Metoda, ter sprejél keršansko véro, in jo razširjal med Slovéní. Ciril (Konstantin) je sv. pismo poslovéníl za svoje ljudstva, in s tem se je pričelo, ali morebit bolj práv reči: je novo življenje dobilo slovensko slovstvo. Práv katoljšk kristjan je bil Ciril. Vérin in zvést očetu vsiga keršanstva, kakor so še večidel Slovenci, je poslovenjeno sveto pismo rimskimu papežu Joanu VIII. dal presoditi in poterediti. Takó imenitno je bilo to délo, in takó zvestó dodelano, de je od svetiga očeta doseglo svitlo pohvalo („Leteras slovinicas jure laudamus“) in pri ti priložnosti je bil Metod postavljen za véliciga škofa na Panonskim in Maravskim. — Slovenski kralj Svatopluk (Svatopolk) je imel v Nitri svoj sedež, in pod njegovo dobro vlado so bili tudi Čehi, Šlezanje, dél Poljskiga, Rusovskiga, in drugi kraji. Nemški kralj Arnulj je bil Svatopolkovo srečno vladanje skálil; in kér ni mogel Svatopolka v boji zmagati, je poklical Azijanskih Madžarjev znad černiga morja zoper njega. Madžarji, ljudstvo iz tatarskiga kolena ali stábla, še vsi divji in grozoviti, prideró na Ogersko, razderó Svatopolkovo kraljestvo, zberó Ogre okoli sebe, in pahnejo národ Slovenski v sužnost (nievolnictvo). Od ondó izhaja, de je na Ogerskim Madžar gospodar ali plemenitnik (zlahtnik) bil, slovenski ljud pa njegov podložnik, se je mogel pred njim v góre umakniti, in živí ondi v veliki stiski. Letašnje léto je tudi temu ljudstvu upanje zasijalo, de bi utegnulo z Madžari enake pravíce v prihodnje vživati, ako čislana enakost, ravnost, ali kakor jo še kdo imenuje, ni prazna beseda. Jeran.

Is deržavniga zbora.

Še enkrat, in za to léto mende poslednjikrat, govoré Novíce od deržavniga zbora, ki je bil kakor danes berete 4. dan tega mesca razpušen, zató kér so nam presvitli Cesar s svojimi ministri Samí vstavo dali, in bojo drugi zbor mende še le drugoléto vkup poklicali.

De pa še enkrat od deržavniga zbora govorimo, se zató zgodí, kér je 3. sušca gosp. minister Stadion na gosp. Ulepičevó vprašanje: ali se bo v Ljubljani vseučeliše, to je, velika šola za duhovstvo, pravdoslovstvo, zdravilstvo in modroslovstvo napravila? odgovor dal.

Gosp. minister je rekel: „de ministerstvo imenitne vzroke, kteri govoré za napravo vseučeliša za slovenske dežele v Ljubljani dobro previdi, de spozná potrebo velike šole za jugoslovanske kraje, in de si bo prizadévalo, to napravo tudi vstanoviti. Če pa že zdej gotoviga sklépa v ti reči ne more storiti, je vzrok v tém, de k ti napravi še niso vse predloge storjene, ktere so potrebne, de se taka naprava na noge spravi, ktera marsikterih priprav in denarja potrebuje. Tudi ministri sami kaj taciga storiti ne morejo, kér se to zamore le po postavni oblasti zgoditi.“

Ministritedej spoznajo potrebo vseučiliša za slovenske dežele in so nam obljubili, de si bojo prizadevali, veliko šolo v Ljubljani vstanoviti.

Cesar so nam ustavo dali, po kteri nam nihče narodskih pravíc in pravíc narodskiga jezika krajšati ne smé. Naš jezik bo tedej v pisarnice prišel in bo zadobil dolgo zatérte pravíce. De bo pa mogel slovenski jezik v občinsko življenje vpeljan biti in de ga bojo mogli uradniki rabiti, mora velika šola biti, kjer se bojo pravdoslovci (Juristen) i. t. d. svoje znanstva v tem jeziku učili, kteriga bojo potem kot uradniki rabili. De bo tedej narodska pravíca resnica postala, se mora tedej za slovenski narod na Krajskim, Koroškim, Štajarskim, Goriškim in Istrijskim tudi velika šola napraviti, kakor jo imajo drugi narodi. Potrebnost take šole je tako očitna kot beli dan.

Drugo vprašanje je le: v kterim kraji naj bi se

na Dunaji; tretji pa, ki je prvi Latura napadil, je bil France Wangler, 46 lét star, kovač pri železnici, iz Českiga. Mislite si praviga razbojnika, in podobo imate Wanglerja! — Ravno ta dan sta bila deležnika te moritve tudi Franc Kohl 22 lét star mizár, in Janez Johl 30 lét star tkavec na 20 lét v ječo obsojena.

Nekteri so se bali, de bi se pri ti priložnosti kako razsajanje ne začelo — tode clo nič se ni zgodilo, ako ravno je bilo toliko ljudi skupej. To je dobro znamenje, de se bo vunder enkrat zopet mir v to mesto vernil, ktero je že toliko preterpelo!

Gerlovičeva kavarnica je spet, kakor je bila poprej, vsakdanje shodišče Slovanov mnogih narodov, ki radovedno prebirajo slovanske časopise in se prijazno menijo zastran domorodnih rečí. — Vreme je tukaj kakor pravimo práv pusto; če ni vetra, pa dežuje ali sneg naletuje.

Če bomo še dalje tukaj ostali, bom za prihodnje Novice še kaj pisal iz Dunaja. Z Bogam!

Dr. Bleiweis.

Prisežni možjé in prisežne sodbe.

Kér zdej ni več dvomiti, de se bodo pri kaznovavni sodbi v Estrajhu prisežni možjé vpeljali, bomo svojim dragim bravam gotovo vstregli, če od te naprave nekaj povémo. Prisežna sodba je takó rekoč ljudska sodba; zakaj že obsojilo, ali je kdo kake pregrehe deležen ali ne, izhaja od prisežnih mož, kateri so v srenji zató izvoljeni. Prisežna sodba obstóji tedej iz mož, kateri so iz nar umniših in poštenih sosedov izvoljeni, pri kterih se ne tirja, de bi bili izprašani sodniki, pravniki ali pravdosredniki. Priseči morajo, de se ne bodo dali podkupiti, in de ne bodo zavoljo sovraštva ali kake boječosti, zavolj kakošniga dobička ali škode drugač, ko po svojim pravim prepričanji in po pravici sodili, in de ne bodo nikoli v svoji sodbi ne preojstri ne premehki. Služba prisežnih mož bo le za nekaj časa, po tem se bodo pa drugi za enaki namen volili. Celo prigodbo prisežne sodbe vam hočem razložiti, le poslušajte me. Če bo kdo zavoljo hudodelstva, s kterim je svojiga bližnjiga oškodoval od tajistiga, ali zavoljo očitniga prestopa postave od cesarskiga pravdosrednika pri kaznovavni sodbi zatožen, mora to tožbo uvodni sodnik (Instructionsrichter) dobro pregledati, to je, vse natanjko sprašati, kar bo k ti pravdi potrebniga. Če je vse to preiskanje dokončano, je potrebno, de se pravda sklene, in de čez to prisežni možjé razsodijo. Hudodelnik dobí svojiga zagovornika (pravdosrednika), kateri se mora za-nj poganjati in ga zagovarjati.

Po tem se seja prisežne sodbe prične, in sicer očitno, to se pravi, de zamore vsak k nji iti, — le v potrebnih permirlejih so v tacih rečéh skrivne sodbe. — Pri ti seji so pričijoči: poterjeni sodniki kaznovavne sodbe, prisežni možjé, tožnik ali državni pravdosrednik v iménu deržave in zatoženec s svojim zagovarjevcam.

Kader se je seja pričela, bere vodni sodnik celo povést doprinešeniga hudodelstva pričjočim sodnikom, po tem ponoví tožnik še enkrat svojo tožbo in po tem stopi pravdosrednik naprej, de jame zatoženca izgovarjati, to se pravi, on mora vse resnične okolišine povédati, ktere njegovo nedolžnost spričujejo ali pa njegovo pregreho zmanjšujejo. Tudi zatožencu (hudodelniku) je dopušeno vse odkritoserčno oznaniti, kar je v brambo njegove pravíce potrebniga. Če so priče pričale, de je ta reč takó ali takó, se morajo še enkrat pred prisežno sodbo poklicati, de bojo ponovile, kar so poprej pričale. Kader je že vse natanjko razjasnjeno, ponavlja vodni sodnik ob kratkim tožbo, spričebe in nasprotne spričebe ter nagovori prisežne možjé, de naj čez zatoženca sodijo, ali je hudodelstva kriv ali ne. Po tém odstópijo prisežni

možjé v izbo, kjer se posvetovajo, in vsak po svoji misli in vésti pové, kar od hudodelnika misli in po večini glasov je obsodba sklenjena. Postavim: ako bi bilo 12 prisežnih mož, od kterih bi jih 7 terdilo, de je kriv, 5 pa de ni kriv, bo hudodelnik tudi obsojen, de je hudodelstva kriv. Ta sklep se po tem očitno razglasi in zatoženec bo po svoji dopernešeni hudobii ali kaznovan ali pa precej spušen.

Take sodbe so kej koristne, tode pri njih so potrebne: 1) Nepremakljiva poštenost prisežnih mož. 2) Pravična obsodba. — Z njimi so vzdignjene nar težji spričebe kaznovavnih postav, ki so pri obsodbi velikokrat pomanjkljive. De me boste pa še bolj zastopili, vam ta le izgled povém, namreč: V neki hiši je bilo pokradeno, in zavoljo te tatvine je bil nek mož zatožen, zoper kteriga ste dve priči govorile. Ena pravi, de ga je vidila okoli tistiga časa, ko je bila tatvina dopernešena, v hišo iti; druga pa, de ga je vidila tudi v ravno tisti dobi s culo pod pasiho iz hiše priti. Ako ne obstóji obdolženec tatvine, nemore po naših kaznovavnih postavah, akoravno je bil zavoljo tatvine že večkrat kaznovan, zdej obsojen biti; zató kér ga ni nobena priča krasti vidila. Prisežna sodba se pa ne bo dolgo premišljevala, če je po svoji vesti in pameti prepričana, de tatvine ni mogel drugi, kakor zatoženec dopernesti, ga bo tudi té tatvine kriviga spoznala. Naše postavne bukve terjajo prehudo spričevanje, takó, de bodo naši hudodelniki, ki se vdati nečejo, dostikrat nekaznovani izpušeni s tém pristavkam: zavoljo pomanjkanja spričevanja, kar se pa pri prisežni sodbi ne bo pripetilo, pri kteri ste le dve rečí mogoče: to je, kriv ali nekriv. Pri prisežnih sodbah si vsak priseženec svojo spričo po notranjim prepričanji, ktero se na njegovo vést opéra, sam osnuje. Iz tega vidite, de se mora za prisešenca zastopen in pravičen mož izvoliti, kateri vé, kaj je pregréha, de ne obsodi kakiga nedolžniga, de pa tudi hudodelnika brez kazni ne spustí. Njegova sodba ni kakošna majhna reč, on mora tudi toliko od postav vediti, de zamore presoditi, ktero delo je pregreha in ktere znamenja so k vsakimu hudodelstvu potrebne. Pozneje vam bomo od te sodbe še kaj več naznanili.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Tode, če je dosedajni pravopis napčen, in po tem takim zavreči, bo morebiti prašal marsikteri: Kako je tedej pisati, de bo prav, ali saj boljši?

Nemorem tajiti, de je to prašanje s poprejšnjim v tesni zvézi; in kér sim se s prosto voljo — če ravno morebiti po nesreči — v prvo prašanje zaplédel, ne najdem zgovora, de bi se zamogel drugimu odtegniti.

Ali je tedej, kakor bi utegnil iz poprejšnjiga kdo skleniti, takó pisati, kakor se govóri?

Nikdar. Zakaj ni vsako govorjenje pravo, in veliko jih je, kateri popačeno in neomikano govóré, in besedo po svojim kraji zavijajo. Ko bi se torej brez vderžka takó pisalo, kakor se govóri, bi kmalo skoraj ravno toliko pravopisov imeli, kolikanj pisavcov; in tedej bi bila poslednja zmota hujši, kakor perva. Torej bi se moglo le tako pisati, kakor se práv, to je po vladínah jezika govóri, ali z drugimi besedami: kakor slovna vednost brati ali govoriti veléva. Po tem takim bi mogla za pravopista poglavitna vladina veljati:

I. Piši takó, kakor se práv govóri, ali kakor slovna (gramatika) govoriti veléva.

Po ti vladini bi se tedej mogli vsi predej napeljani izgledi takó pisati, kakor se po navadni šegi, po kteri se mora tudi slovna ravnati, izrekjejo, tedej: *pri-jatu, tópu, nekej, tokó, vse dov, povn, biv, hodu*, imú i. t. d. Po enakim bi se predlog ali pa pritiklej v,

postavim: *v hiši, vložiti, vskočiti*, i. t. d. kteriga Slovenci v vsih prigojah (tudi kader ima odtegljiv pomen: v privativum) kakor *u*, ne pa po šegi nekterih drugih slavjanskih narodov kakor *f*, izrečejo, tudi vselej kakor *u* pisati mogel. Vsak Slovenec bo, postavim: ta le stavk: *Upam v njega*; kakor konec heksametra, to je kakor daktila in troheja po tem takim *v* kakor *u* izrekel. Le takrat, kader pred *v* ali za *v* kak glasnik pride, se *v* zamore z glasnikam vred, kakor dvojoglasnik, vender tudi kakor *u* izreči, postavim: *Upa v njega*, ali pa tudi: *upa u njega*. De mora pa vender pevcam ali motrinam (Dichter), kterim se mora sploh več dovoliti, prosto ostati, *v* tudi v prvi prigoji kakor *f* izreči, se samo zastopi; tode v taki prigoji bi ga mogli tudi kakor *v* pisati, de bi njegovo drugačno izreko naznanje dali. Po ravno ti vladini bi se mogli predlogi z končnim *z*, postavim: *z, iz, brez, raz, vz* tako pisati, kakor se izrečejo, namreč z mehkim *z*, kader so z mehkim soglasnikom sestavljeni, postavim: *zgreči, izbiti, razlomiti, brezvršten, vzdigniti*, i. t. d. nasproti pa s terdim *s*, kader so s terdimi soglasniki združeni, postavim: *sterniti, ishajati, raskladati, bresčuten, vstati* i. t. d. Ta vladina je za vse, kteri prav izrekovati znajo, lahka, kér se popolnoma po izreki ravna.

Tode večkrat je izreka nerazločna in dvomljiva, kér se namreč pri marsikterih besedah nemore dosti dobro razločiti, ali je kak soglasnik terd ali mehek. Tako je, postavim: pri besedah *skopca, votka, herbta, drobtina*, in enakih, nerazločno, ali je srédnji soglasnik mehek ali terd; ravno tako je tudi pri besedah: *premog, lét, rob, terd* i. t. d. dvomljivo, ali se zadnji soglasnik mehko ali terdo izreče. V takim napadu tedej je treba k pomočku izhaje ali pa sklanjanja besedi pribézati, in po nju spoznanji razsoditi ali je beseda z mehkim ali terdim soglasnikom pisati. Takó, postavim: je beseda *skopca*, če izvira od *skopec*, pisati s terdim *p* namreč: *skopca*; če pa pride od: *skobec*, z mehkim *b*, namreč *skobca*; ravno tako beseda *votka*, če pride od: *votek*, je pisati s terdim *t*, če je pa zmanjševna beseda od: *vode*, z mehkim *d*, namreč: *vódka* (žganje); po enakim so tudi besede: *herbta, drobtinc* i. t. d. pisati z mehkim *b*, ker izvirajo od: *herbet, drobiti*, ne pa *herpet, dropiti*. — Pri drugih zgorej vpeljanih izgledih pa se ta razsoja zgodi po sklanjanji, namreč: če imajo besede: *premog, lét rob, terd* v drugim sklonu *prémoga, ledú, roba, térdiga*, se pišejo z mehkim; če imajo pa v drugim sklonu: *pre móka, léta, rópa, terte*, se pišejo s terdim končnim soglasnikom. In to je edina pametna veléva (Vorschrift), ktero naš predej preiskovani pravopis v sebi ima.

(Dalje sledí.)

Novičar iz Krajskiga.

Slavonski graničarji so iz Ljubljane v Terst odri-nili. Naši narodni stražniki so pri pomanjkanji vojakov skoraj vse straže nevtrudljivo oskerbovali, dokler smo vojsake laškiga regimenta dobili. Ljubljanski grad bo, kakor se sliši, v terdnjavo prenaresen. Pri drugi in tretji besedi slovenskiga društva smo lepe reči peti in govoriti slišali. Kmaló bo v Ljubljani ukanja in vriska dovolj, primahali jo bodo fantje, de se bodo novinci za vojašino odbrali. Krajski mladenči! spomnite se na slavne dela starih krajcov v turških bojih, glejte na junaštva Slo-vencov na Laškim in Ogerskim, in če vas vojašina zadene, le serčno in pogumno se obnasajte, in veselo prepevajte pesem rajnkiga Prešerna:

Nar prvi stan, soldaški stan,
Vojsak živí vesel v en dan,
Saj Cesar da pol hleba
In kar je treba.

Trebničani se zlo pritožijo, de se pri popisovanji za vojašino v njih kantonu ni práv po postavi ravnalo. Fantje, kteri na prvi pogled za to rabo niso, kakor tudi taki, kteri so po postavi nepogojno od vojašine oprosteni, niso bili v klas zapisani, temuč v eniga poprejšnjih tréh. Od tod pride, de Trebinski kanton, kér ima le 6412 duš, mora oddati 49 novincov ali rekrutov. Mirniški kanton pa, v kterim je 13848 duš, odraja le 50 novincov, ravno tako Mokronoški pri številu 8931 prebivavcov le 36, in Novomeški kanton, v kterim je 22081 duš, 96 novincov. Zares je Trebinski kanton v primeri preveč obtežen. Enaka pravica za vse, je klic vsih narodov, mi pristavimo: enaka pravica tudi za vse kantone, in upamo, de bodo vikši gosposke vzrok te čudne razmere pretresle, in vsako nepostavno djanje oestro kaznovala.

Novičar iz mnogih krajev.

Naše ministerstvo je zares nevtrudljivo, dobili smo v kratkim času kaj imenitne postave zavolj razglašenja postav, zavolj tiskarne in združevanja, kmalo bo tudi postava zastran prisežnih mož pri sodbah izdana. Ravno zvemo, de je Radecki čez Pijemonteze pri Mortari slavno zmago dobil, veliko veliko sovražnikov je vjetih, več topov jim je odvzel, in naša armada je zdaj na poti proti Novari. Nar noviši novico je iz Laškiga večrej po daljnokazu (telegrafu) naše poglavarstvo dobilo. Naša armada je imela s Pijemontezi 23. dan t. m. kervav boj pri Novari. Sardinci so se mogli v mesto nazaj vmakniti, kér so bili na bojišu povsod tepeni. — Kralj Karl Albert se je Pijemonteški kroni odpovedal in jo je svojimu sinu, Savojskimu vojvodu prepustil. — Pijemontezi se hočejo zopet z nami umiriti.

Prosenc — ne prosinc.

Nekteri pišejo prosinc namest prosenc. Če so ti gospodje tam domá, kjer se prosinc zgovarja, je práv; če pa Slovenci hočejo Doljno Ilirce s tem posnemati ni práv; dólí imajo prevečkrat *i*, in tudi prevečkrat *u*, takó de ne ločijo lipe od lepe. Beseda prosenc pride od besede „prosó“ in pomeni prosén kruh, kteriga so nekdej Slovenci namest pšeničniga popèrtnika od 25. decembra do osmine sv. treh kraljev na mizo stavili. Nekdaj, ko še ajde ni bilo, je bilo prosó poglavitno za vsakdanji kruh, zató se pri Ribnici in na Pivki še dandanašnji edíno prosó žito imenuje, takó de sim bil že jez včasih nejevoljen in sim djál: saj je žito tudi pšenica, réž, ajda i. t. d. zakajste to besedo prosó opustili in namest nje žito podtaknili?

Požencan.

Pogovori vredništva.

Gosp. M. v Polj: Sostavek »Na moje svobodne soderžavljanec« nas je práv razveselil; kér pa smo v Novicah zaporedama v 3. listih od ravno te reči pisali, si prihranimo Vaš sostavek za poznejši čas, če se bo vidilo, de bo treba, spet od te reči govoriti.

Današnjemu listu je pridjan 12. dokladni list.

Žitni kup. (Srednja cena).	V Ljubljani		V Krajski	
	24. sušca.		26. sušca.	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domače	2	34	2	28
1 » » banaške	2	24	2	44
1 » Turšice.....	—	—	1	30
1 » Soršice.....	—	—	1	48
1 » Réži.....	1	37	1	38
1 » Ječmena.....	1	15	1	24
1 » Prosa.....	—	—	1	22
1 » Ajde.....	1	20	1	9
1 » Ovs.....	—	51	—	48

Obertniki, fabrikanti in rokodelci v Teržiču.

Javalne de bi se kje na svetu tak kraj našel, de bi se vsi njegovi prebivavci od perviga do zadnjiga obertništva takó čversto deržali, kakor ravno v Teržiču. Mislimo, de bomo svojim radovednim bravcam vstregli, če jim povémo koliko obertnikov, fabrikantov in rokodelov Teržič preživi, namreč:

2 ólarja; 2 katonfabrikanta; 1 farbarja; 32 čevljarjev, od katerih 15 mojstrov otročje in ženske čevlje le za prodaj izdeljujejo, in jih na léto okoli 200,000 parov prodajo; 9 usnjarjev; 1 podplatarja; 2 kolarja; 2 glavnika; 10 nogavičarjev, kateri čez 24,000 parov nogovic izdelajo in jih večidel na Štajarsko spečajo; 8 šivarjev ali krajačev; 3 klobučarje; 3 tesarje; 3 sodarje; 9 kosárjev; 2 jeklarja; 2 sedlarja; 2 kupca; 1 žebelarja; 3 kovače; 4 mizarje; medopeka (lectarja); 2 tergovca, ki z železom kupčujeta; 5 mjarjev; 5 mesarjev; 1 kotlarja; 1 solarja; 1 nogovicovaljarja; 1 pilárja; 2 urarja; 1 čubežnarja; 3 malnarje; 6 teržcov, ki z deželnimi pridelki kupčujejo; 2 verigarja; 1 teržca, ki z voskam in volno kupčuje; 2 irharja; 3 ključarje; 1 orglarja; 1 žito- in vinskiga kupca, 1 žebloprodajavca; 1 lončarja in pa 1 mokaarja.

Razun imenovanih obertnikov je v Teržiču tudi 15 pekov; 2 baratavca s prešiči; 5 kerčem, kjer ól, 11, kjer zganje, 15 pa, kjer vino točijo; 2 branjevca; 1 odpravitelja kupčiskiga blagá; 1 dimnikarja; 1 kavarja; 1 kupca razniga blagá in 1 brijarja.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Iz tega se tedej izhaja leta druga poglavitna vladina pravopisa namreč:

II. Kader je izréka kake besede *nerazločna*, jo piši takó, kakor nje *izhaja*, ali pa nje *sklanjanje* kaže. Tode dobro je pomniti, de le tedej je po izhaji ali sklanjanji pisati, kader je izréka kake besede *nerazločna*, nikoli pa kader je dosti *razločna*. Tako postavim, de pri besedi *moš* izréka končniga soglasnika sicer *nerazločna*, in le iz nje sklanjanja se zamore spoznati, de se mora *moš*, ne pa *moš* pisati; tode grozno napčino bi bilo, tukej še dalje iti, in postavim tudi besede: *moško*, *moštvo* i. t. d. zató ker se od besede *moš* izhajajo, z mehkim soglasnikom pisati; zakaj pri téh poslednjih besedah izréka ni več *nerazločna*, ampak popolnoma *razločna*, kér je očitno, de se š tukej terdo namreč *mošav*, *moštvo* izreče; kakor to tudi ena posebna vladina slovne poterdi, po kateri se š, š pred terdim soglasnikom vselej v s in š spremenita. Torej še enkrat rečem: le pri dvomljivi ali *nerazločni* izreki se je po izhaji ali sklonitvi besedi ravnati; — če pa le eno stopnjo dalje grémo in le eno ali drugo besedo samo zavolj izhaje ali sklanjanja drugači pišemo, kakor pa jo izrečemo, zaidemo spet v zmešnjavo sedajnega pravopisa, in moramo, če hočemo skladnost ohraniti — ne le vse besede, ki smo jih dosedaj, ampak zraven njih še množico drugih po izhajanju in sklanjanju drugači pisati. — Ne mislim, de bi se motil, če rečem, de so se naši prvi pisavci gotovo le pri *nerazločni* izreki po izhaji in sklanjanju besedi ravnali; tode nastopni slovoznanci (Grammatiker) so mende hotli modrejši biti, in so dalje šli, in takó so že davno — de z mojstram naših pevcov rečem — *blodbo tmíne goste* v slovensko pisarijo vpeljali.

Pa še ene vladíne, mislim, je za nektere prigoje

treba. Večkrat je namreč izreka ravno tistih besedí pri ljudstvu razna, kér jih nekteri meči, drugi terši ali grobši izrečejo, in od katerih slovna ali nič ne pové, ali pa oboje pripustí. Takó postavim, nekteri izrečejo: *boste*, *lepši*, *obdva*, drugi: *bote*, *levši*, *oba* i. t. d. V taki prigoji, mislim, bi se smela pisavcam prostost dovoliti, zlasti kader slavna nič nedolóči. Vender, mislim, je dobrimu sladu (Geschmack) primerjeno, v takim napadu vselej to preizvoliti, kar je meči ali lepoglasnejí (euphonischer).

(Dalje sledí.)

Prijazni pogovor v šolskih rečéh.

Iz Gorenskiga.

V zadnjih Novícáh nam je sostavek pod napisam: „Prijazni pogovor v šolskih rečéh,“ kaj dobriga nasvetoval. — Resnično bi učiteljski časopis k povzdigi šol in slovenšine veliko veliko pripomogel. —

Zraven drugih potreb, ki jih šole in učeniki krevalo pogrešajo, je gotovo tudi ta, de bi se učeniki in vsi šolski prijatli v lastnim časopisu bratovsko in prijazno pomenili: kaj in kakó bi za našo slovensko mladost bolje bilo, kakó bi se zavére in protivniki odvernili i. t. d. Davno smo iméli to potrebo tudi pri nas že na jeziku, radi bi jo bili izustili, ko bi se ne bili balí nemškunov preveč splášiti. Zdaj pa, ko so ti že s snegam vred že precéj skopneli in so se že tú in tam slovenske cvetlice vesélo prikazale — smémo svoje potrebe naravnost očitno odkriti. Drugiga zdaj nimamo več za preskerbeti kot to, de bi temu našimu časopisu učéniga pa pošteniga možá za vrednika dobili. Če se bo cena po žepih prejemnikov ravnála, bo prejemnikov gotovo tudi dovolj. Naj bodo naši mili prijatli in vsi rodoljubi lepo prošeni nam pri ti reči z besedo in djanjem domoljubno v pomoč biti! —

A. Praprotnik.

Novičar.

Že pretečeni teden so prišli vojaški inženirji v Ljubljano, de bodo grad premerili, kakó naj se v terdnjavo preuredí; neutegama se bo delati jelo, de bo le delo popred dokončano, in po tem takim se bodo mogli tudi berž ko berž jetniki z grada v delavnišnico pod Ljubljano preseliti. — V nedeljo smo imeli zopet vesel večer v slovenski bravnici; pélo se je in govorilo, česar smo bili vsi zadovoljni; čez vse nas je pa razveselilo, kér smo vidili za slovenšino vnete gospodične na stolico stopiti in krasne reči govoriti ali pa pri glasoviru pétí. Slava jim! Le naprej, takó bo lepó! — Boj, ki ga je naša armada s Pijemontezi 23. dan p. m. pri Novari imela, je bil neizrečeno hud, terpel je od 10. ure dopoldne do terdne noči, bojevali so se kakor oroslani, in padali kakor mušice; kar iz oznanila vojskovoda Radeckiga zvémo, je naša armada dobila 1 bandero, 12 topov, vjetih pijemontežkih vojakov pa 2 do 3 tavžent; ubita sta dva generala; 16 vikših oficirjev je pa ali ubitih ali pa hudo ranjenih, kakor tudi 3 do 4 tavžent mož.

De je tudi naša armada veliko terpela in veliko ljudi zgubila, si lahko mislimo, zató kér ni naših hrabrih vojsakov hotel nihče zadnji, ampak vsak le prvi biti. V četrtek popoldne ob pétih je šel feldmaršallajtnant Volgemut, pridši kurir iz boriša, čez Ljubljano na Dunaj, in kakor je povédal zavoljo storíbe mirú s Pijemontezi. Bog ga daj! — Kakor se sliši, so Rusí ogerskiga puntarskiga vodja Bema pri Sibinji (Hermannstadt) takó nabili, de jim je komej peté odnesel, njegovo puntarsko derhal pa večidelj vjeli.

Današnjimu listu je pridjan 13. dokladni list.

vici drugimu pripustili napčno razdeljenje. Vsimu temu se pravično v okom pride, ako se razsodba kantonski soseski in takó naprej prepusti. Krajna soseska (to je, soseskini odbor, Ausschuss) ima tedaj svoje spoznanje odboru kantonske soseske (Bezirksgemeinde-Ausschuss) v razsodbo podati. Če je kantonska soseska po presoji krajne soseske spoznala, ima pri tem razsodku ostati. Če pa odbor kantonske soseske presoje perve soseske ni poterdil, mora kantonska soseska svoje spoznanje odboru kresijske soseske v pretehtanje in v spoznanje predpoložiti. Če bo kresijska soseska poterdila presojo kantonske soseske, ima pri tem ostati; če bi pa bili sklepi kantonske in kresijske soseske navskriž, se mora ta reč deželni odboru (Landesausschuss) v presojo dati v tistih deželah, kjer imajo verh kresijskih sosesk tudi deželni odbor.

3) Prememba gruntov s selišem in lastin, bodi si celih delov (štukov) ali pa posamesnih kosov z namenom: razkropljene štuke gruntov po priložnosti skrožiti ali zložiti, je vsakterimu na voljo dana; pa vender se mora vsaka taka naprava soseski na znanje dati, in pri zadolženih gruntih po postavah ravnati.

4) V deželah in krajih, kjer je bilo do zdaj posestnikom na voljo dano, gruntne dele (štuke) enako drugim lastinam brez vsiga dovoljenja razprodajati — ali za prav reči — kjer ni seliš z zvezanimi nerazdeljivimi deli, tam naj pri dozda jni navadi ostane.

Mende bo marsikak bravec poprašal: kakó de je prememba skorej v prosto voljo posestnikom pušena? — Kdor je skušal, koliko več je grunt vreden blizo gospodarjeviga pohišta memo dalniga, in lepó vkup deržeči memo zlo razkropljeniga, si bo vedil berž odgovoriti. Upati je, de bodo pametni in svoj prid zapopadejoči posestniki, kadar bojo te postave veljavnost dobile, v kratkim svoje posestva lepo skrožili, svoje grunte, kolikor koli bo mogoče, zamenjali, in namesto majhnih kosov brez števila razkropljenih Bog vé kod! celi grunt v enim delu, ali saj ne preveč razdeljeniga in blizo domovanja imeli!

Koliko bo potem več vžitka — in koliko bo menj sovražtva in pravn med sosedi!

Še enkrat pa moram opomniti, de ti sklepi še nimajo postavne veljavnosti, ampak de so le sveti kmetijskiga zbora, ministram podeljeni, ki jih pa bodo, kakor so obljubili, kmalo v postave obrnili.

Dr. Orel.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Po tem takim bi bila še ena tretja, vender le po načinu dobriga svéta dana vladina pravopisa naslednja, namreč:

III. Pri razni izreki kake besede jo piši takó, kakor je meči ali lepoglasnej. Tode spoznati se mora, de ima ta vladina več težkote v sebi, kér se jih ne najde dosti, kateri bi vselej dobro razločiti vedili, kaj je meči ali lepoglasnej. Zatorej bi bilo od tega več govoriti. Sedej le ob kratkim toliko, kar je nar bolj potrebno. K mehkoti govorjenja ali lepoglasju pripomorejo glasniki in soglasniki. Pervi se po lepoglasju tako versté: *i, e, a, o, u*, takó de je nar meči med njimi *i*, in nar terji *u*. Pa še terji, kakor *u* je pologlasnik, za kteriga še dosedej nimamo posebne čerke, in kteriga večidel s čerko *è* pišemo, postavim, smért. Za glasniki pridejo dvojoglasniki, med kterimi so *ij, iv, ej, ev* mehki, *aj, oj, uj* sredni, in *av, ov, uv* terdi. — Med soglasniki pa so nar prijetniši gladki (literae liquidae) namreč *l, m, n, z*, in za njimi *lj, nj*; po tem pridejo ti mehki, namreč: *j, v, b, f, d, g, h* (mehki), *z, ž*; in za njimi ti terdi: *p, t, k, h* (terdi), *c, s, č, š*.

Latinci so po spričevanji Cicerona za nar terdoglasnej čerko *s* imeli; in Ciceron je lepoglasje takó ljubil, de se je rajši zoper navadno sklanjanje, kakor pa zoper lepoglasje pregrešil. Takó je, postavim, namest: *mollities cervicum*, rajši rekel: *mollitia cervicum*, de nista dva svidajoča soglasnika, namreč *s* in *c* skupej prišla. Če je pa po dobrim sladu, kakor so ga Latinci gotovo imeli, že *s* terdoglasen, kolikanj več to veljá od naših široko šumevnih *č* in *š*, kterih Latinci clo imeli niso. Tudi *h* (terdi) je ena zmed nar terdoglasnejih čerk, ktere mende ravno zavolj tega meči jeziki in slovila, postavim, *Lahi* in *Serbi*, clo nimajo. Če so tudi nar terji soglasniki *sami* z glasniki združeni, postavim: *rósa, vihar, tóča, suša*, vunder takošne besede še niso preveč terdoglasne, tode terši prihajajo, kader in kolikanj več drugih in zlasti šumečih soglasnikov zraven sebe imajo, postavim, *različnost, čverst, draščica* i. t. d.

Po tem takim veljá od lepoglasja ta poglobitna vladina: Kolikanj meči so glasniki in soglasniki kake besede, in kolikanj manjima ona soglasnikov, posebno šumečih zraven sebe, tolikanj lepoglasnej je. Po zapopadku te vladine bi bilo tedaj boljši, zgorej povedane izglede takó pisati, namreč: *bote, levši, oba* i. t. d. Ravno tako tudi namest: *ljubiti, ljepo, smješno, dvoli, gvori, jeden, da, ša, šetev, hospod, kteri, marskteri* i. t. d. boljši in lepši, *lubiti, lepó, směšno, doli, gori, eden, de, še, šetu, gospod, kéri, marskeri* i. t. d.

Z oziram na to vladino tudi ne zapopadem, zakaj nekteri glagole prične dobe v tretji osebi množniga števila, postavim, oni *kupjo, moljo, gladjo* in enake, kakor troheje pišejo, ko jih vunder navadno lepoglasniši kakor daktile, in sicer nič drugači, kakor Latinci enake besede: *cupio, mollio, gladio* izrečemo. Drugi jih sicer pišejo kakor daktile, pa k čerki *i* še *j* pridružijo, kteriga vunder kratko in malo ni zraven treba. Ime *Maria*, kar jez vém, v vsih jezikih s samim *i* pišejo, le pri nas mora še *j* vmes priti, in *Marija* pisano biti. — Prav za prav bi smeli tudi še take besede, ktere navadno z *j* izrečemo, ktere pa vunder pevci (Dichter) tudi z *i* izreči smejo, po zakonih lepoglasja z *i* pisati, postavim, *ladia, pričioč, z modróstio, krepóstio* i. t. d. Ja tudi pri glagolih, kteri v prični dobi, tretji osebi množniga števila *ejo* imajo, bi se *j* nič ne pogrešal, postavim: oni *maneo, ganeo, ideo*, namest *manejo, ganejo, idejo*; kakor tudi Latinci enake besede: *maneo* (ich bleibe) *ganeo* (der Schlemmer) *ideo* (darum) brez *i* ali *j* pišejo. Napčino pa bi vunder bilo, v ti reči predelječ iti, in postavim, tudi iména z končnim *je*, postavim, *zdravje, poslopje* i. t. d. le z *i* pisati, kar bi bilo pravi izreki, ktera mora vselej kraljovavna vladina ostati, očitno nasproti.

Pologlasnik *è*, mislim, de dostikrat nepotrebama rabimo; takó postavim, pišemo: *konec, korec, poslanec*, desiravno se pologlasnik v téh besedah clo nič ne sliši. Ko bi pri Nemcih ta vladina veljala, bi oni mogli postavim namest *Lenz, Schmerz* — *Lenez, Schmerez* pisati. Sploh je pologlasnik lepoti govorjenja in zlasti petja zlo nasproti; torej ga meči jeziki postavim Laški skorej clo ne poznajo, in mislim de bi tudi mi prav storili, ko bi ga nikjer drugod, kakor v koreninskih besedah postavim *skérb, pèrst* i. t. d. pisali, kjer ga po pravi izreki z nobenim drugim glasnikom spremeniti nemoremo.

(Konec sledi.)

V černe bukve š njim!

Letas v postu je zbolela dékla M. L. pri kmetu na svoji bolezn, pa so v svoji nevednosti menili, de je vročinska bolezen, in so jo pustili na diljah ležati na merzlim. Postrežbo si zamoremo lahko sami misliti. — Čez nekaj

Babica beliga mola pritisne jajčka na žitno zernje od zunej, babica černiga mola pa jih položi v zernje.

Poprej imenovani pomoček tedej v tem obstoji, de se žito mesca veliciga travna (ali tudi maliga serpana), ko beli mól jajca leže, práv dobro premeče in pohodi, de se takó jajca, ki se od zunej zernja deržé, pokončajo.

Neka skušnja je učila, de je 12 delavcov, ki so takó s žitam skozi nektare ure ravnali, beliga mola takó zaterlo, de je že skorej prvo léto popolnoma zginil, v naslednjih létih ga clo ni bilo viditi.

(Konec sledí.)

Iz kmetijskiga zbora na Dunaji.

Od gojzdov.

Posvetovanje kmetijskiga zbora čez tretji razdelk ministerijalniga predloga, namreč: posvetovanje čez občinske, sedanjimu času primérjene gojzdne postave, je prišlo poslednjič na versto. Gojzdne (borštne) postave so važne postave, in z dobro vestjó zamoremo reči, de smo se sploh za to, kar smo za dobro in koristno deržavi in deželam spoznali, krepko potegovali.

Spoznati moramo, de taka občna gojzdna postava v sedanji naši dóbi neogiblјivim potrebam tudi naše kronne dežele vstreže. —

Kakor se zdaj pri nas in tudi drugod z gojzdi ravná, po njih roparsko gospodari, in neprenehama pleni, in brez vse mére in gojzdniga reda posekuje — ne bo dolgo terpélo, de nam bo ene nar potrebniši reči — lésa — zmanjkalo; de naše deželno obertništvo, ki nektare kraje zkorej popolnoma preživí — in ž njim veliki pripomočki k življenji, vničeni bodo. —

De bi se pa ta nevarnost tudi od naše ljube krajnske dežele, kakor tudi od cele deržave odvernila, potrebujemo novih, času primerjenih postav, ktere pa ne smejo kakor gojzdna postava od léta 1771 ne le na popirji ostati, ampak morajo v djanji izpeljane biti.

Pod starim kopitam nam je bilo ukazov in podukov na kupe danih za krepko varstvo in ohranjenje gojzdov, za njih spešni in deržavnimu gospodarstvu pomagajoči in naravopotrebni (naturnothwendigen) namén, brez de bi bili ti koristni poduki kaj obveljali. —

De je rest taka, ozrite se po svetu in pogledjte gojzde, kakošni večidel so! Iz teh vzrokov smo mogli predlog visokiga ministerstva za kmetijske zadeve, za novo gojzdno postavo, s hvaležnim veseljem tim več sprejeti kér se nam je sicer zlo bati, de bi se naši gojzdi popolnoma ne pokončali, in kér bo skerb ministerstva, de te postave na vzdolj in vzgor obveljajo in de bodo v djanje vpeljane, resnična skerb. —

Pri osnovi vodíl nove gojzdne postave se je ministerstvo kmetijskih zadév tega gotovo praviga pravila deržalo, de se ima nekaj gojzdov v celi deržavi za hišne in kmetijske potrebe, kakor tudi za oživljenje in varstvo obertništva in rokodelstva zmirej v dobrim stanu obderžati, in de se tudi na to nikdar pozabiti ne smé, de gojzdi so potrebni za ohranjenje dobriga zraka (ali ljufta), za rodovitnost zemlje in prijetnost stanovanja v naših deželah.

Občno blagostanje tirja torej, de se nekaj gojzdov ohrani; zato je pa treba, de lastniki gojzdov — bodi si že deržava ali družbe, deželske ali duhovne, soseske ali posamesni posestniki — svojiga gojzda po svoji volji izsekati in pokončati ne smejo, ampak de takó ž njim ravnati morajo, de se gojzdi v svoji celosti ohranijo. —

Temu omejenju lastne pravíce si mora vsak deržavljan zavolj občniga prida podvreči, kér ta prid se le zamore po dobrim in pametnim gospodarjenji z gojzdi doseči in stanovitno poviksati. — Če tedaj premislimo, de pridelke gojzdov takó zlo potrebujemo, kakor vsakdanji kruh, — če prevdarimo, de je vlast gojz-

dov večkrat med majhno število posestnikov razdeljena, kateri bi jih pri popolnoma njim v roke danim gospodarjenji k silni škodi cele deržave v nič djati znali — in če še pomislimo, de so gojzdi zavoljo njih naravopotrebna naména, kolikor to v pravíco lastnika ne sega, ravno takó kakor zrak in voda občna last vsiga naroda, bomo spoznati mogli, de bodo te pravíla, ktere je ministerstvo v osnovo nove gojzdne postave vzelo, in ktere je velki kmetijski zbor razun nekterih izjemkov po mnogim posvetvanji poterdil in koristne spoznal, gotovo ta prid prinesle, kteriga dobro obravnovani gojzdi prinesejo.

(Konec sledí.)

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Konec.)

Predej opomnjeni predlogi *z*, *iz*, *brez*, *čez* i. t. d. kader so sami, to je, nesostavljeni s kako drugo besedo, se zamorejo po tem pravopisu poljubno po dvojnem načinu pisati, namreč: ali po drugi vladini mehko in terdo, po tem, ko se nastopna beseda z mehkim ali terdim soglasnikom začne, ali pa po tretji vladini lepoglasja zmirej z mehkim soglasnikom, zato kér je namreč izreka zadnjiga soglasnika teh besedí sama na sebi nerazločna, sostava pa, ktera tukej sklanjanje namesti, sploh tudi razna. Po tem takim bi se zamoglo pisati: *čez* góro, *čes* pot; ali pa tudi zmirej mehko: *čez* pot, *čez* njivo, *čez* prelas.

Kar pa predlog *pri* zadene, kteriga samiga na sebi, kar jez vém, zmirej *per* izrečemo, bi ga smeli prav za prav le tedej po zakonu lepoglasja *pri* pisati, ko bi nam slovna naznanila, de ga v kakim kraji na Slovenskim tudi *pri* izrečejo. Zavoljo tega pa, de se v sostavljenih besedah, postavim: *prisad*, *pristava* kakor *pri* izreče, bi ga po tem pravopisu nikdar ne smeli *pri* pisati; zakaj če *pri* *popolnoma razločni izreki* le enkrat sostavo ali pa sklanjanje veljati pustimo, moramo po zakonu skladnosti vselej to storiti; in takó se zopet v poprejne zmešnjave nazaj zapletemo. Ravno to veljá od pisanja veliko drugih besedí, postavim: *kraj*, *sedaj*, *prav*, *zdrav*, *gologlav*, *takó*, *sim delav* i. t. d. ktere slovna *krej*, *sedej*, *prov*, *zdrov*, *gologlov*, *tokó*, *sim delov* izrekovati veléva, in od kterih poslednje bi le tedej lepoglasniši: *prav*, *zdrav*, *gologlav*, *sim delav* tako pisati smeli, ko bi se najdlji kaki kraji, kjer jih ljudstvo zares tako izrekje. Zakaj pisavec ne sme lepoglasja sam delati, sicer bi jezik kazil; ampak le *pri razni izreki* ljudstva sme to, kar je lepoglasnejši, preizvoliti. — Ti izgledi in predej dani opomini od lepoglasja, mislim, bodo utegnili zadosti biti k razjasnenju, kakó je v vsaki prigodi po zakonih lepoglasja pisati. —

Iz vsiga tega se vidi, kakó lohak in enôjin (einfach) je ta pravopis, obstoječ namreč iz samih treh vladín brez kake sneme; in kteriga celi zapopadik, de ga ob kratkim ponovim, samo to veléva, namreč: „Piši takó, kakor omikani ljudje sploh govoré, ali kakor „slovna (gramatika *) izrekovati ali brati učí; ko

*) Ko sva se unidan z gosp. pisavcam zastran tega pravopisa ménila, so mi rékli, de naj nikár ne pozabimo, de prva vladina tukaj razlaganiga pravopisa je: »Piši takó, kakor slovna ali gramatika govoriti ali brati veléva. To ni poznejši pristavik, ampak se najde v začetku tega sostavka v 13. listu Novíc. Tudi, kar v ravno tistim listu pred prvo vladino tega pravopisa stoji, namreč: »Ali je tedej »tako pisati, kakor se govori? — Nikdar; — »zakaj ni vsako govorjenje pravo, in veliko jih je, »kteri popačeno in neomikano govoré, in besedo »po svojim kraji zavijajo. Ko bi se torej brez vder- »zika tako pisalo, kakor se govori, bi se lahko »zgodilo, de bi ravno toliko pravopisov imeli, ko- »likor pisavcov, in tedej bi bila poslednja zmota

„je pa izreka kake čerke v ti ali uni besedi nerazločna, „jo piši s tako čerko, ki jo pri nje izvira, ali pa pri „nje sklanjanji slišiš; in če se primerijo take imena „ali besede, ktere ljudstvo razno izgovarja, boš prav „storil, ako vselej to izvoliš, kar je meči, ali lepo- „glasneje.“ — Po tem pravopisu vsa lažnjivost v pisanji, to je, vse nasprotje pisanja z izreko popolnoma neha, in z njim tudi vse, kar brave in pisavce in zlasti učence pri branji in pisanji moti, ali jim nepotreben trud pri učenju dela, vse nepotrebne vladine in sneme od drugačne izreke in pisanja besedi, in vse od tod izvorne spotike in overe umevnosti branja; zraven tega tudi marsikej, kar lepoto pisanja in natisa manjša, čerke nepotrebama množi, in lepoglasje našiga jezika tujcam zakriva, ali pa nerodnost našiga pravopisa na znanje daje. V celim pravopisu je skladnost in soglasje, vse vladine so v njem skozi in skozi stanovitne brez sneme ali odstopa; in kar tretjo zadene, ktera v tem, kar slovna nedoloci, le kakor dober svet velja — ima verh družiga še to posebno popolnost, de, ko bi jo slovini (Redner) in pisavci stanovitno nasledovati hotli, sčasoma jezik sam k večji in vsolnisi oliko in omiki povzdigniti zamore.

Na zadnje naj mi dovolijo gosp. vrednik Novic naslednjo prošnjo: Naj poskusijo včasih kako majhno pesmico, ali kak drug kratek sostavk na eni strani v navadnim, na drugi v dosedej zlaganim pravopisu natisniti. — Ako se pri takih poskušnjah oglasi veliko bravcov in pisavcov, kterim ta nova šega pisanja ne dopade: je to znamenje, de doba še ni prišla za to imenitno popravo; ako jih je pa vender več in saj več del, kteri ji niso nasproti: se je pa poprimimo, če je mogoče, v edinosti, posebno sedaj, kjer se nova doba odpera slovenski pismovini, in — in zapustimo staro, tolikanj napčino, neskladno in nadležno šego pisanja, če ravno smo jo od še toliko dedov in prededov prejeli. Zakaj nič ni nepomanjkljiviga in dovršeniga v listih človeške zgodovine; in vedno „Naprej“ in „Višej“ je velikotna navdaja (Aufgabe) vsih narodov in časov!

—r.

Odgovor

na gosp. Rešev odgovor.

Ako bi Vam jez hotel tako strastno (leidenschaftlich) odgovoriti, kakor ste Vi meni v 16. listu Novic, bi rekel, de zaslužite, de bi Vas pri prvi priložnosti kam za kakiga jezičniga pravdarja postavili. Saj ste moje besede tako spačili, de bi se mende te službe ne vstrašili. Tode tako strastno čendranje bi nikogar resnice ne prepričalo. Torej strasti na stran, in mirna pamet naj govori!

Djal sim popred, de ste Vi moje besede spačili, in res je taka. V Vašim odgovoru beremo téle besede: „Kakor hitro namreč častiti gospod prebere pismo svojiga prijatla, ... že tudi zagotovo vé, de v poglavitnih in posebno v naših normalnih šolah kateheti mladost le v ptujim, nerazumljivim jeziku keršanske resnice učé.“ Častiti gospod! prosim Vas, bodite tako dobri in vzemite še enkrat 15. list Novic v roke, berite ga, in svojo glavo zastavim, de ne boste v njem najdlji, de sim jez kje rekel, de g. g. kateheti poglavitnih in posebno Vaših normalnih šol mladost le v ptujim, nerazumljivim jeziku učé. Besedici: „posebno“ in „le“ ste — ne zamerite — Vi pritaknili, in tako moj govor spačili. Saj je mende vsakimu — tedaj tudi meni — znano, de nemšina še pod absolutizmam ni môgla slovenšine saj

»hujši kakor perva.« Le toliko — so rekli gosp. pisavec — naj bo za odgovor na smešnico in resnico gosp. Podlipskega. Vredništvo.

iz perviga klasa popolnoma izgnati. De ste ji lé-tas za las večji pravice dali, je bilo znano tudi meni. Zatorej tudi nisim pristavil besedice: „le.“

Moja beseda je le bila in bo, dokler je ne boste resnično overgli, *de bi bilo bolje, ako bi se na Slovenskim keršanski nauk v slovenskim jeziku učil, dokler se otroci nemšine dobro ne naučé.* Če Vi tedaj hočete moje misli ovreči, morate po mojih prostih mislih *) z razumi dokazati, de slovenski otroci že v tako imenovanih nemških šolah v nemškem jeziku keršanski nauk ravno tako dobro ali pa še boljši razumijo kakor ga razumejo v slovenskim. Vi mi morate skazati, de ni res, de si ga tako v glavo zabijajo kakor sim unidan rekel: mi morate skazati, de se ga po nemško ravno tako hitro ali pa še hitreje naučé kakor po slovensko. Saj je čas tudi kaj vréden. Me morate prepričati, de se tako učenje zarés mora serca prijeti i. t. d. Hic Rhodus, hic salta! Prazno — če ne prevzetno — zabavljanje in pa puhlo ne „ad rem“ spadajoče obračevanje pa mojih misel nikdar overglo ne bo.

Kar šolske spraševanja zadene, Vam rad verjamem, de se naša dobroglavna mladina z velikim trudem tudi v nemškem jeziku še precej dobro obnaša. Saj se še spomnim, de sim tudi jez v nekim klasu véliki zvonec nosil, desiravno sim se tako učil, kakor sim undan pravil. Ravno tako pa je tudi res, de je že marsikteri slovenski mladeneč zató iz keršanskiga nauka pa tudi iz drugih reči kljuko dobil, kér ni „deutsch“ znal. Saj jez sim že velikrat slišal, de je bila neznanost nemšine te in une kljuke vzrok. Še clo v sedmi in osmi šoli — morebiti se še spomnite — so nam neki gospodje, ki so jih nekteri Vinarje imenovali, očitali, de nemško ne znamo, in so nas zató hudo vertili. Verh tega pa menim, de mi vender ne boste odrekli — sej še ni davno, ko ste bili tudi Vi mojih misel — de bi se otroci v maternim jeziku s pol manjšim trudem pol več naučili, in se Vam torej berž kot ne še boljši odrezovali.

Na Vaše vprašanja Vam pa po svoji prosti pameti tole odgovorim:

K 1) tisti kateheti, če se kje na Slovenskim znajdejo, kterim je nemčija dražji kakor sreča blage mladosti, so v resnici práv práv gerdi nemškutarji v práv gerdim pomenu te gerde besede.

K 2) de bi le jez občutljivo serce do mladine imel, si nisim še nikdar domišljeval; marveč od vsaciga pošteniga učenika mislim, de po svoji pameti misli, de práv z mladino ravná. — Kaj pa de Vaši „ultra Slovenci“ v ti reči mislijo, Vam ne vé m povedati. Sicer pa bi rad vedil, kakošen mora Slovenec biti, de bi ga neka stranka Ljubljancanov „ultra Slovenca“ ne imenovala? Kako mora preljudbo „Gleichberechtigung“ razuméti? Kakošne pravice sme za svoj narod in svoj materni jezik terjati? i. t. d. Če se ne motim, ljudje marsikteriga z „ultra Slovencam“ pitajo, ki je ravno toliko „ultra Slovenec“, koliko so nekteri drugi v resnici nemškutarji, desiravno so bili že velikrat tako imenovani. Kér mi je dobro znano, de ste Vi že star Slovenec, **)

*) Ako mi pripustite kake misli in skušnje iméti.

Pisavec.

**) Očitnišiga dokaza, kako goreči so gosp. Reš za slovenšino v svoji domovini bili, ne moremo iskati, kakor je ta, ki so ga v 37. listu lanjskih Novic v veselje vsih rodoljubov dali v sostavku »Ljubljancanje — Krajci.« Na svetu smo že sicer mnogoverstne spremine doživeli; vender od gosp. Reša še terdno upamo, de kar so mesca kimovca pisali, mesca maliga travna niso overgli, kér se tudi Ljubljana ni kaj premenila od tistihmal, ko so pisali, rekoč: »Kér se je pretečene mesce v naši Ljubljani toliko nasprotnikov našiga slovenskiga naroda pokazalo, ki so se tako silno za zavezo z Nemci poganjali, de je bilo po eni strani lahko misliti, de so ti protivniki slovenšine boljši Nemci, kakor Avstrijanci, kér pravi Krajci terdno, srečno Avstrijo želé, po drugi